

Mongoni Manza ka Yeso beyo
Maliko
okpikaga ndi mino
Likpumu ka la mambwa

Mongoni Manza nimo Maliko okpika ndi nima. Maliko kegu iyi atutumbwa ka Yeso, luki limoti bakpakanatu ndi pa imoti na Polo, bagya goni ndi ligubo lo Mongoni Manza ibu na Petele. A beyo, makpumu mi nimo okpiko ka kitabu yi niyi, a nimo ukana ndi na Petele ni anutumbulyaga bambanzu obili ka Yeso-Kilisito ka litumbu li nili. Ukpikilya ndi batu bi nibo bakegu Bayuda, kauwonisilo ka lungunu be Yeso a Mika Kunzi.

Kuso wa Mobiso, Kunzi abikya ndi be atikokuto ndeke mutu bemoti kauhukuso batu ba Izaleli nibo ba batu kaki. Yeso osiloku ndi ka litumbu li nili ni Baluma bogoni ndi kava litumbu la mugi ma Izaleli, bika ndi ku beyo. Bezaleli bumukanaga kuwa ndi ibu aka.

Bezaleli bikaga ndi katamana be Kilisito nimo Kunzi awanyaga ndi katikoku, uhukusagatu ndeke ka maboku ka Baluma. Luki limoti, kegu ko bulya muhukuso mi nimo, mo Yeso odoku mino. Uhukusaga ndi asi batu bi nibo aka bo basa ndi Mumuyoniso, basa bunye, bapunga kamukana asi iyi aka.

Maliko atumbulaga ndi ka kitabu yi niyi, niyo Yeso agya ndi ka litumbu, beyo upa mino bambanzu mutuu, atumbulaga goni ku kwa

ku na pupo ka Yeso ka mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolobu, anokpumyo mambengi ma bunye, anagya makrumuka mumbanga mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzu. Luki limoti, gutugu beyo Yeso a mino Miko Kunzi yo, kibinikagu ndi. Mobiso akabikya be: «A beyo, Mika-Mumbanzu kodokugu ndi be kye biki kagugubyo. Luki limoti, odo ku ndi kaugugubya bambanzu, na kapá obili kaki abe mukalya kaukulaga batu budingi ka bunye.» (Maliko 10:45)

Bangama ka Bayuda bamuyatu ndi kadwe ku kwa ku bamwo ndi mino. Mutu wasi nino abyege Yeso, okwoni, ibi be bagyogyisatu, luki limoti, mulibo kaki ika na izangiya.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza
1:1-8

Ibatiso ka Yeso na beyo Mumuyoniso a ndi
mino kakisa kabobo 1:9-13

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya 1:14-9:50

Yeso otukyini ka Galilaya, aga ka Yelusalema
10:1-52

Poso wa mulibo ka Yeso ka litombu, kasombiso
na kukwaku kaki 11:1-15:47

Yeso opupini ka mbuku 16:1-8

Yeso upupilyini babibya kaki 16:9-20

*Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza
(Matayo 3:1-12; Maliko 1:1-8; Yuani 1:19-28)*

¹ Mupunganagi ma Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi nima. ² Kuso wa kitabu ka mugyalandu Isaya, ikpikaga be:

«Imi Kunzi, nakatika atutumbwa kami kambwa
kaku,
kaubungusilyo pisi.

³ Mumbanzu bemoti akatubilaga ka isa be:
«Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
munonilyoni bopisi kaki bingbingbili!»

⁴ Yuani-Mubatizai opuponoku ndi ka isa,
anukawa bambanzu be: «Yikosoni mambengi,
mifotisiso, Kunzi amupilya bunye kunu.» ⁵ Batu
basi ba iwili ya Yudea na ba gudu wa Yelusalema
basilyogoku ndi Yuani-Mubatizai. Batu bi nibo
batwaga ndi bunye kabu ka pa yangba, Yuani
anubotiso ka Yolodani*.

⁶ Yuani imokisyaga ndi kutuko kwo tukatu
ta ngamia na mukaba ma sibokuso sa nyama
ka idukufiso. Ulyaga ndi banabunyenye no
nzuki niyo ikaga ko tutu. ⁷ Akawaga ndi
be: «Mutu yi nino akodoku kumbusa kami, a
no ngu kemitaga imi. Nakakwananigu gutugu
kodidiko, na kakulaga ligi ya bekpaku kaki.
⁸ Imi, namubotisaga bi ko libo, luki limoti, iyi,
amubotisaga banu ka Limbengi-Lotu.»

*Yuani akabotiso Yeso
(Matayo 3:13; Luka 3:21-22)*

⁹ Ka masye mi nimo, Yeso otukyoku ndi
ka Nazareti, ka iwili ya Galilaya adwe ka
Yolodani. Ku beyo, Yuani abotisa ndi. ¹⁰ Niyo
aka yo Yeso opupoku ko libo, ina ndi lisyе
koukwikono, Limbengi-Lotu asilyoku ndi abe
likpondi. ¹¹ Kuwa wa, liyu otukyoku ndi kugu

* **1:5** 1:5 Yolodani: A libo lidingi ka mugi ma Palesitina.

wa lisyε βε: «Iwε, wa mikami mupaka, nogwaga na iwε magyagya kugβε.»

*Abili akabobɔ Yeso ka isa
(Matayo 4:1-11; Luka 4:1-13)*

¹² Kumbuso yi, Limbengi-Lotu akpamya ndi Yeso kaaga ka isa. ¹³ Ku βeyɔ, agya ndi masyε batekeβε bakwanganya ni abili anabobɔ. Ikaga ndi pa imoti na banyama bo tutu, bamalaika banagugubyo.

*Yeso akaɔmaka babibya bakwanganya
(Matayo 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)*

¹⁴ Niyo bagwi Yuani-Mubatizai, Yeso aga ndi iyi ka Galilaya. Ku βeyɔ, a ndi kabikyaga Mongoni Manza ko Kunzi. ¹⁵ Abikyaga ndi βε: «Ngbingo itulyonini. Bungama ko Kunzi a kuwa buwobi. Yikosoni mambengi, mabinikyana Mongoni Manza!»

¹⁶ Yeso a ndi kakpakyana ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya, umina ndi banyɔ-bosi baba, Simoni ibu na mamaki βeyɔ ka Andilia ni banolubo moyo. ¹⁷ Ubikya ndi βε: «Ibyeniku. Namuitisa kuwa banyɔ-bambanzu†.» ¹⁸ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, basa ndi moyo kabu, barunga kabibya.

¹⁹ Niyo Yeso idukula ndi bata mina yikedε βene, umina ndi bomika Zebedayɔ, Yakobɔ ibu na mamaki βeyɔ ka Yuani. Ba ndi ka ingbolɔ yidingi‡ kabu ni banobungusyogo moyo. ²⁰ Ko

† **1:17** 1:17 banyɔ-bambanzu: Bika kaukisa na kaunyɔgo bambanzu ka banyε kabu. ‡ **1:19** 1:19 ingbolɔ: Ingbolɔ yi niyo ikaga ndi yidingi mufɔngɔni abε mikya bato.

ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɔmaka ndi. Basa ndi ababɔ ka ingbɔlɔ pa imoti na ɔbagya-ligubo kaki, ɔbaga ndi ibɔ kabibya Yeso.

*Yeso anyuni mutɔ bɔmoti limbengi la ɔɔnyɛ
(Luka 4:31-37)*

²¹ Yeso na ɔbabibya kaki ɔɔgulya ndi ka Kapelenaumu. Ka Lisye la kimumbiso, Yeso ogulya ndi ka ndabɔ ya malɔmba ka Bayuda, apɔnga kapá mutɔ. ²² Mutɔ kaki ɔmbanga ndi ɔmbanzɔ nibɔ ɔa ndi kamɔkana ɔɔ kɔgbɛ. A ɔɔyɔ, a ndi kapá mutɔ no ngu ni kɛɔ abɛ ɔowonisilo ɔa mutɔ kabɔ. ²³ Kɔ kwa kɔ, ka ndabɔ ya malɔmba ka Bayuda kɔ, alɔkɔ bɔmoti ɔɔnɛ a ndi na limbengi la ɔɔnyɛ. Alɔkɔ yi ninɔ apɔnga ndi kapamikanaga ɔɛ: ²⁴ «Hu! Yeso, mutɔ wa Nazaleti, lo kusu na ibunu ogwogi ɔɔni? Woduku katilumwisogo? Nakaumiba ɔinza! Iwɛ ni Mutɔ Wotu ninɔ Kunzi atikoku!»

²⁵ Yeso apamilyaga ndi limbengi la ɔɔnyɛ, abikya ɔɛ: «Daka! Pupa ka alɔkɔ yi nimɔ!» ²⁶ Limbengi la ɔɔnyɛ nilɔ ayunga ndi alɔkɔ nɔ ɔɔnyɛ, opupa ndi ɔbindede ni apamikana biliya-liya. ²⁷ Likpɔmɔka nilɔ ɔpá ndi ɔmbanzɔ ɔasi ombombo, ɔapɔnga ndi kauusana ɔɛ: «Likpɔmɔka tina sɛ piye li? A mutɔ mambiya, mutumo no ngu. Akapamilyaga gɔtugɔ mambengi ma ɔɔnyɛ aka, anamɔkana!» ²⁸ Ko ngbinga mɔkɛɛ aka, mongoni ka Yeso awawa ndi ka iwili ya Galilaya yasi.

*Yeso uhukusini batɔ budingi ɔa ɔɔkolobu
(Matayo 8:14-17; Luka 4:38-41)*

²⁹ Kwa wa, Yeso opupa ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda. Ba ndi na Yakobo ibu na Yuani, bingya ndi ka Simoni na ka Andilia.

³⁰ Ku beyo, titaki Simoni ninu muko yi a ndi wakanga, animukana budi. Niyu aka yo Yeso osila wa, batumbulyaga ndi likpumuka nilo.

³¹ Yeso akpudfa, agwi kubokuko, amomoso, muko yi ninu ahuka ndi. Kumbuso yi, apunga ndi kaugugubyo.

³² Na bugogo, niyu moni ogwo, badulyoku ndi Yeso na batu basi nibo ba ndi na bokolobu na nibo ba ndi na mambengi ma bunye.

³³ Bambanzu basi ba gudu ba ndi bumumukana ko misa ma mupumi ma ndabu wa. ³⁴ Yeso uhukusa ndi bambanzu budingi nibo ba ndi kaigyogyiso na bokolobu dididi, okpumya ndi goni mambengi ma bunye mudingi. Apakya ndi mambengi ma bunye kanzina, kye mambengi ma bunye nimo a ndi kamiba binza.

Yeso akalingyo Galilaya (Luka 4:42-44)

³⁵ Ko mbolugo, Yeso ozuzuka ndi, opupa kunzi. Inda kwa ndi kunzi wa gudu ka pa yi niyu mambanzu kegu ndi mino. Ku beyo, apunga ndi kalumba. ³⁶ Simoni na bawai-daki binda ndi kakisa. ³⁷ Niyu bamina, babikya be: «Batu basi bakaukisa yi.»

³⁸ Luki limoti, Yeso usikisya ndi be: «Togoni ka bapa bayagogo, ko giyo niyina buwobi-buwobi wanu. Ku beyo, nakwanana goni kabikyaga Mongoni Manza. A beyo, nilo nodulyoku ndi yipere nilo.» ³⁹ Kwa wa, Yeso alingya ndi

Galilaya wasi, anabikyaga Mongoni Manza ka bandabu baya malumba ka Bayuda, anokpumya mambengi ma banyε.

*Yeso ahukusini kebu-kebu
(Matayo 8:1-4; Luka 5:12-16)*

⁴⁰ Lisyε limoti, kebu-kebu bemoti asilyoku ndi Yeso, ogwo no moli kambwa kaki, itatanaga na iyi bε: «Kikiliki, wakapa, wakwanana baka kengumoso.»

⁴¹ Yeso akwilya ndi kumbu, anana ndi kubokuko, avila, abikya bε: «Noboilyini, ngumana!» ⁴² Ko ngbingo yi ninε aka nε, kebu-kebu asya ndi, angumana bingε. ⁴³ Wa aka wa, Yeso anzinilya ndi na diya, kumbuso yi, apupisa ndi, anabikya bε: ⁴⁴ «Wiminyatu! Wakatum-bulyogonitεgε mambanzε. Luki limoti, winda kaimoniso ko kumu. Kumbuso yi, wapά apepe madεngoni beyε Mutεε ka Musa abikyago mino, iba mutεε wasi ibi bε woukini bi.»

⁴⁵ Luki limoti, niyε aka yε alukε nε aga, apunga ndi kopobo na kowowiso likpumuka li nilε. Kinili, Yeso kipupisogigε ndi bata bingbanganya ko misa ka bambanzε ka gudε. Ikaga kεwa ndi kunzi aka, ka bapa nibayε bambanzε bakikogigε ndi mino. Kε beyε, bambanzε badulyogoku ndi kotukyoku ka bapa bayasi.

2

*Yeso ahukusini zegesi
(Matayo 9:1-8; Luka 5:17-26)*

¹ Kumbusa wa masye makeɗe, Yeso igoku ndi ka Kapelenaumu. Bambanzu bukana ndi be a ka ndabu. ² Bamumukana kuwa ndi ku budingi, kadwe ku kwa ku mikya pa kotigalagu bata ndi mino, iki gutugu ya kunzi aka ikani ko misa ma mupumi. Yeso a ndi kaubikyaga Likpumuka ko Kunzi. ³ Kuwa wa, batu bakwanganya badulyoku ndi Yeso na zegesi mubinika. ⁴ Luki limoti, bakakwananagu ndi kasiliso kambwa ka Yeso ko bulya ambaza ka bambanzu. Boukwilya kuwa ndi ngala kugbondo tili na pa niyo Yeso a ndi mino. Kumbuso yi, basisa kuwa ndi zegesi no kugu wa kalagba niyo a ndi mino wakanga pisi ka ngala yi niyo. ⁵ Niyo Yeso ina baya kabu beyo, abikya ndi zegesi no be: «Mikami, nupilyini bunye kaku.»

⁶ Bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti nibo ba ndi bakikonono wa, bapunga ndi kaimuusa be: ⁷ «Ko bulya iki yo aluku yi nimana o mino kanzina beyo? Akatumbwa Kunzi! Wani no akwanana kapilya bunye, kiki Kunzi aka yikaka?» ⁸ Ko ngbingo yi nino aka no Yeso andunga ndi tamanaga kabu, umuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino na inguo ya tamanaga yi niyo? ⁹ Iki yo a yopoli kugbe kabikya zegesi be: <Nupilyini bunye kaku>, ikani kabikya be: <Wamaga, wava kalagba kaku, wakpakyana?» ¹⁰ Luki limoti, nakapa ambe wiboni be Mika-mumbanzu a no ngu yipilya bunye ka obili.» Kuwa wa, abikya ndi zegesi no be: ¹¹ «Nakaubikya ambe, wamaga, wava kalagba kaku, wiga ku kaku!» ¹² Wa aka wa, aluku no aka ndi bivanga ko misa ka batu basi wa, ava kalagba kaki, iga. Noku

udika ndi ibu basi bide, bapunga ndi kabibiso Kunzi, banabikya be: «Takaninigu ndi inguo ya likpamuka li nili!»

*Yeso amokini Lawi
(Matayo 9:9-13; Luka 5:27-32)*

¹³ Kwa wa, Yeso iga bata ndi ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya. Ambaza ka bambanzu wasi asingyoku ndi, apunga kaupá mutiwi. ¹⁴ Wa a ndi mina kakitaga wa, amina Lawi, mika Alufayo, wakika ka bilo yilipiso manzana. Yeso abikya ndi be: «Ibyeku!» Lawi amaga ndi, apunga kabibya. ¹⁵ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kalyalya ku ka Lawi. Ba ndi pa imoti na babibya kaki, bandombe ba manzana bakpu na batu bagogo budingi nibo buminaga ndi abe bagya-manye. A beyo, budingi ba inguo ya batu bi nibo bikaga ndi kabibya bingboo. ¹⁶ Niyo bowonisilo ba mutuu nibo bikaga ndi na Bafalisayo bamina ndi mino Yeso kalyalya pa imoti na bandombe na bagya-manye, bumuusa kwa ndi babibya kaki be: «Ko bulya iki yo o mina kalyalya pa imoti na bandombe ba manzana na bagya-manye?» ¹⁷ Niyo Yeso umukana ndi beyo, ubikya be: «Batu bapupu bakakisagigu munganga, luki limoti, nibo aka bo ba bokolobu. Nakodokugu kaukisa batu bongbingbili, luki limoti, nibo banye.»

*Koginyo malili ko ngbingo
(Matayo 9:14-17; Luka 5:33-39)*

¹⁸ Lise limoti, babibya ka Yuani-Mubatizai na Bafalisayo ba ndi koginya malili ko ngbingo. Kwa wa, bambanzu bodoku ndi kamuusa Yeso

βε: «Ko bulya iki yɔ babibya ka Yuani na nibɔ ka Bafalisayɔ aka bɔ boginyaga ibɔ malili ko ngbingo, ni nibɔ kakɔ bakεgɔ sɛ ibɔ koginyo?»

¹⁹ Yeso usikisya ndi βε: «Makasima βε βawai-daki mombukwono dumo wo vononi bakwananatɔ koginya malili ngbingo yi ninɔ ba mbeyi mino pa imoti na mbɔnya muko? Kigyonosigɔ! Ngbingo yi ninɔ mbɔnya muko o mino pa imoti na ibɔ aka, βakakwananigɔ koginyo malili. ²⁰ Luki limoti, ikatɔ ndεke na lisyε nilɔ batɔmba mino mbɔnya muko luga kabɔ. Ka lisyε li nilɔ, boginyatɔ kɔwa ndεke malili ko ngbingo.

²¹ Mumbanzɔ gutugɔ βemoti aka kodikogigɔ inzanza na panga ya kutuko kwambiya. Kagya βeyɔ, panga yambiya yi niyɔ anɔwatɔ inzanza, ngala ahɔmana βata kεgε. ²² Na βata, mumbanzɔ gutugɔ βemoti aka kabɔngwagigɔ vinya wambiya ka βambike βayo bokuto ta βamanya βayigbangbalaga. Kagya βeyɔ, vinya opumukisagatɔ βambike, βambike ulikaga, vinya agbɔ wasi. Kinili, okwononi kabɔngwa vinya wambiya ka βambike βayambiya gɔni.»

*Yeso ni ngama wa Lisyε la kimumbiso
(Matayɔ 12:1-18; Luka 6:1-5)*

²³ Ka Lisyε la kimumbiso limoti βεnε, Yeso a ndi kakitaga ka βotiko βaya nganɔ. Babibya kaki βapɔnga ndi katinaga βεkaza βi na ligɔndɔ.

²⁴ Kɔwa wa, Bafalisayɔ βamuusa ndi Yeso βε: «Wina! Ko bulya iki yɔ babibya kakɔ bakagya nilɔ βapakya ka Lisyε la kimumbiso?»

²⁵ Yeso usikisya ndi βε: «Makonotongulogigɔ

ndi ibunu likpamuka nilo ngama Daudi agya ndi wa a ndi mina na yangya pa imoti na batu bi nibo ba ndi na ibu, na bimukana ndi nza? ²⁶ Ogulya ndi ka Ndabu ko Kunzi, alya mukati nimo bapaga ndi Kunzi, upaga ndi goni batu bi nibo. Likpamuka li nilo igyonosa ndi ko ngbingo ko kumu-kumu Abiatali. Luki limoti, mutuu abikyaga ndi be bokumu aka bo bakwanana ndi kalya mukati mi nimo.» ²⁷ Yeso opipiloku kuwa ndi be: «Kunzi agya ndi Lisyε la kimumbiso ko bulya ka bambanzu, luki limoti, kugyagu ndi bambanzu ko bulya Lisyε la kimumbiso. ²⁸ Kinili, Mika-mumbanzu a goni ngama gutugu ka Lisyε la kimumbiso aka.»

3

*Yeso ahukusini mutuu wa kubokuko kukwo
(Matayo 12:9-14; Luka 6:6-11)*

¹ Kuwa wa, Yeso ogulya bata ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda. Aluku bemoti a ndi ku beyo na kubokuko kukwo. ² Batu nibo ba ndi ku beyo, bapunga ndi kanda Yeso bingbangbanga, ikani ahukusatuu mutuu yi nino ka Lisyε la kimumbiso. A beyo, ba ndi kakisa be samina na ibo no pisi tino, kye basungilyi. ³ Yeso abikya kuwa ndi mutuu yi nino be: «Wamaga luga ka bambanzu basi kuu.» ⁴ Kuwa wa, Yeso umuusa ndi be: «Mutuu atibikya piye be okwononi kagya buni ka Lisyε la kimumbiso? Okwononi kagya likpamuka lanza, ikani kagya nilo lanye? Kahukuso obili ka mumbanzu, ikani kamwo?» Luki limoti, badakyana ndi biwo. ⁵ Yeso unda ndi ibu basi bingbangbanga, kani anuminyilya

kumbu ko bulya mu mapu kabu. Abikya kuwa ndi aluku no be: «Nana kubokuko.» Anana ndi, kubokuko ahuka beyo aka yo ikaga ndi mino
⁶ Niyoy aka yo Bafalisayo bopupa ndi ka ndabu ya malumba, bamamukana ko dikidi bigala na batu ba lidu ka ngama Elodi * kakisa pisi tina yo bamwisiso mina Yeso.

Ambaza mudingi ka bambanzu asilyini Yeso

⁷ Kumbuso yi, Yeso bakida ndi na babibya kaki misa ya mutili ma ibombu ya Galilaya, ni ambaza mudingi ka bambanzu anabibya bingbooo. Batu bi nibo botukyoku ndi ka Galilaya, ka Yudea,
⁸ ka Yelusalema, ka iwili ya Idumeya, ka iwili niyo kusyaku wa Yolodani na ka bewili nibayo buwobi-buwobi na gudu wa Tilo na Sidona. Ambaza yi nino asilyoku ndi Yeso, kye ukana ndi mongoni ma masi nimo a ndi kagya. ⁹ Niyoy ina beyo, ubikya kuwa ndi babibya kaki be babungusyiyogi ingbolo, kye ambaza kamoto-syonitogu. ¹⁰ Yeki a ndi kauhukuso bambanzu bakpu, batu basi ba bokolobu ba ndi kaiduso be bavili. ¹¹ Niyoy batu ba mabengi ma bunye baminaga ndi Yeso, bogwaga ndi kambwa kaki, banapamikanaga be: «Iwe ni miko Kunzi!»
¹² Luki limoti, Yeso ugbityaga ndi bikpokpokpo be bakanyonitogu mugongu kunzi.

Yeso akaupnaga batutumbwa tekebe na baba
(Matayo 10:1-4; Luka 6:12-16)

---

* **3:6** 3:6 Elodi: A Elodi yi nino bamakaga ndi be Atipasi.

13 Kuwa wa, Yeso adaka ndi ka ngupa, umakaga batu bi nibo a ndi na nza yi kabu, bakpudoku ndi. 14 Upunaga ndi tekebe na baba luga kabu, uluka kuwa ndi be batutumbwa. Agya ndi beyo kye bikogi pa imoti na ibu, iki kautikaga kabikyaga Mongoni Manza, 15 upa ndi goni ngu yikpumyo mambengi ma bunye. 16 Mino ka batu tekebe na baba bi nibo nima: Simoni, nino Yeso aluka ndi goni be Petele, 17 Yakobo na mamaki beyo ka Yuani. Ibu basi baba ba ndi bomika Zebedayo: Yeso uluka ndi be Boanelige, isi yi ni «Bomika ngbangbata»†. 18 Andilia, Filipi, Batulumei, Matayo, Tuma, Yakobo mika Alufayo, Tadei, Simoni nino akisaga ndi kulikanaga ya livananza kaki, 19 se kuwa Yuda Isikalio, nino agaba ndi Yeso.

Yeso na livananza kaki

20 Kumbuso yi, Yeso igoku ndi ka musengi. Ambaza mudingi ka bambanzu omumukonoku ndi bata. Yeso na babibya kaki bakegu bata ndi no ngbingo gutugu nino mulyalya aka. 21 Niyo bava-kukaki bukana beyo, botukyoku ndi, binda kava. A beyo, ba ndi kabikya be: «Mu kaki kegu bata tili!»

Yeso akausikisya batu nibo bapilyogi bangbanga

(Matayo 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

22 Lisyε limoti, bowonisilo ba mutuu nibo bodoku ndi kotukyoku ka Yelusalema, babikya ndi be: «Yeso a na Abili kuso kaki nino

† 3:17 3:17 Bomika ngbangbata: Yeso aluka ndi Yakobo na Yuani beyo ko bulya diya.

ina be Belizebuli. Abili yi nino a ngama wa mambengi ma bunye. Iyi no akapa ngu yikpumyo mambengi ma bunye!» ²³ Kuwa wa, Yeso umaka ndi, utulya mozuni mi nima: «Igyonosa liki Abili kayikpumyo iyi mombukwana-daki yi? ²⁴ Livananza la bungama bumoti kapunga kabumana luga yi, iba bungama bi nibo osyini. ²⁵ Batu ba livananza limoti bakapunga kaulanana luga kabu, iba livananza li nibo oponzikonini. ²⁶ Kika neki ni Abili akabumana na iyi mombukwana-daki yi bikpe, kigbananaga, ngu kaki kakwananigu kaidukulogo. Luki limoti, iko mulibo mi.

²⁷ Gutugu mutu bemoti aka kakwananigu kaingyo ka ndabu ko tutungyo katupa lingama kaki ni kanagwigu mbeyi, akanda. ²⁸ A lingunu, nakamubikya ambe: Kunzi upiyatu ndeke bambanzu bunye, na mosikoni masi nimo basikaga. ²⁹ Luki limoti, mambanzu kasikaga Limbengi-Lotu, kikigu ndeke na mupilya gutugu ikii aka, kye bunye bi nibo ika wa aka wa kadwe ka benze na benze.»

³⁰ Yeso a ndi kaunzinyila bowonisilo ba mutuu beyo, kye babikya ndi be: «A na limbengi la bunye.»

*Livananza la lingunu ka Yeso
(Matayo 12:46-50; Luka 8:19-21)*

³¹ Kuwa wa, amaki na bamamaki Yeso bodoku ndi. Bamaga ndi kunzi, batika mutu bemoti kamaka. ³² Ambaza ka bambanzu a ndi wakiko, akunguluni Yeso bikululu, babikya kuwa ndi be: «Amaku na bamamaku ba kunzi ku, bakaukisa.»

³³ Yeso usikisya ndi be: «Mama ni wani?»

Bomika-mama ni ba iki?» ³⁴ Kumbuso yi, ɔnda ndi batɔ niɔ ba ndi ni bakungulini wa bizumuuu, abikya ndi be: «Mama na bomika-mama, niɔa. ³⁵ A beyɔ, bomika-mama na mama, ni mutɔ wasi nino agyaga sipananiso ko Kunzi.»

4

*Yeso akatwa lizuni ka mukukuna
(Matayo 13:1-9; Luka 8:4-8)*

¹ Yeso apunga bata ndi kapá mutiwi ni a ka kpɔlo-kpɔlo wa ibombu ya Galilaya. Ambaza mudingi kugbe ka bambanzu asingyoku ndi. Kuwa wa, adaka ndi ka ingbɔlo yidingi, iko. Ingbɔlo yi a ndi ka limbengi lo libo, na bambanzu ba ndi kubi, buwobi no libo. ² Yeso apunga ndi kauwonisilo makpɔmuka makpɔ pisi ka mozuni. Kusɔ wa mutiwi kaki, a ndi kaubikya be: ³ «Hukononi! Mutɔ bemoti inda ndi kakuna* mupunga ko tiko. ⁴ Niyo a ndi kakuna beyɔ, bumo yi yagɔgo anyukaga ko pisi. Bombu bodoku ndi, balya. ⁵ Masɔlo magɔgo anyukaga ndi ka pa ya ngyengye niyo kegɔ ndi na litombu lakpu. Nimo abaka ndi bigalagala kye litombu kegɔ ndi lakpu wa. ⁶ Luki limoti, niyo moni osumbo, awisiya, umilaga kye lyo yi kigwinanagu ndi binza ka litombu. ⁷ Masɔlo magɔgo anyukaga ndi lugo wo kpokiki. Kpokiki abaka ndi, akandaga bikpeki-kpeki ni kobukutigu. ⁸ Luki limoti, magɔgo anyukaga ndi ka litombu la doɔo. Abaka, opingo, abukuta ndi bekaza biyuyuyu. Ikaza imoti-imoti abukutaga

* **4:3** 4:3 kakuna: Ka Izaleli bomisyaga ndi ibu masɔlo mumisyo.

ndi bumo batekebe basaa, yagogo batekebe madīya na yagogo bata miya.» ⁹ Kumbuso yi, Yeso omotiloku ndi be: «Mutu yi ninɔ a na motili ma kākana, ũkanito!»

Ko bulya iki yo Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni

(Matayo 13:10-17; Luka 8:9-10)

¹⁰ Niyo Yeso ite ndi mina byi na ambaza, batu niɔ ba ndi na iɔ pa imoti na batutumbwa tekebe na baba hapunga ndi kamuusogo ko bulya mozuni. ¹¹ Usikisya ndi be: «Kunzi amumibisatu ibunu bodikidi baya Bungama kaki. Luki limoti, batu bagogo bukanaga iɔ pisi ka mozuni. ¹² Kuwa wa go wa, <Bakwanana kaanda binza, luki limoti, ni bakegu kaina. Bakwanana kākana binza, luki limoti, ni bakegu kotombisyo. Bakotombisyaga ndi, bakwanana ndi kamigilyoku Kunzi, Kunzi upilya bunye.>»

Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna
(Matayo 13:18-23; Luka 8:11-15)

¹³ Kumbuso yi, Yeso ubikya bata batu niɔ ba ndi wa be: «Makegu kotombisyo isi ya lizuni li nili! Makwanana kuwa kotombisyo besi baya mozuni magogo liki? ¹⁴ Mukukuna akakuna Likpumuka ko Kunzi. ¹⁵ Batu bemoti-bemoti ba abe kpolo-kpolo wo pisi ku Likpumuka ko Kunzi anyukaga ndi mino. Bakanagatu, luki limoti Abili odoku bigala, anyo Likpumuka li

nilo ikuni kuso kabu. ¹⁶ Bagogo ba abe pa ya ngyengye niyo kegū ndi na litombu lakpu. Niyo bukanaga Likpumuka ko Kunzi, bogwi na magyagya bigala-gala. ¹⁷ Luki limoti, Likpumuka li nilo kikogigu no lyo kuso kabu, bogwigo ko ngbinga mukede aka. Niyo bukpeki-kpeki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumuka ko Kunzi, batukya bikwa ka baya. ¹⁸ Bagogo bata ba abe pa yo kpokiki ku bakuna ndi mino masolo magogo. Bukanagatu Likpumuka ko Kunzi, ¹⁹ luki limoti, bukpeki-kpeki ba obili, musasa ma lingama na musasa magogo dididi akandaga Likpumuka li nilo kuso kabu bikpeki-kpeki ni kopigu bumo. ²⁰ Ka mulibo, batu bagogo ba abe litombu la dobo ku masolo magogo anyukaga ndi mino. Bukanaga Likpumuka ko Kunzi, babailya, abukuta bumo. Batu ba baya bi bemoti-bemoti babukutaga bumo batekebe basaa, bagogo batekebe madiya, bagogo bata miya.»

*Yeso akatwa lizuni la tala
(Luka 8:16-18)*

²¹ Kuwa wa, Yeso ubikya bata ndi be: «Bakatunagigu tala kye bagbukumisiyi na mambi ikani babisi kusyokoto. Luki limoti, babisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino. ²² A beyo, lasi nilo a lakisuma imibisikosatu ndeke, na lasi nilo a ko dikidi ipupisa bingbanganya. ²³ Mutu kika na motili ma kukana, ukanito!»

²⁴ Yeso ubikya bata ndi be: «Eee, wiminyonito se na likpumuka nilo makaukana lo! Madongoni beyo magyaga mino bengeni, Kunzi

amumigisya ndeke ibunu mufongoni beyo, na bamumatilya bata kakitaga. ²⁵ A beyo, mutu yi nino a no luki, bamatilyatu bata. Luki limoti, mutu yi nino kegu no luki bakupya gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaika nolu.»

Lizuni lo bumo niyo ibakilyaga ni iyu aka

²⁶ Yeso obikyoku ndi bata be: «Bungama ko Kunzi a mufongoni abe mutu nino akuna ndi masolo ko tiko kaki. ²⁷ Alalaga ndi bipe no biti, anozuzuka masye masi. Ko ngbingo yi nino, tiko anabaka, malili anopingo ni aluku no kegu kaiba be akabaka liki. ²⁸ Litombu yikaka aka lo obokisaga malili, apungaga mbeyi mapaku mi, kumbuso yi ikaza, ka mulibo bumo yingata kugu wa ikaza. ²⁹ Ngbingo yi nino mupunga atana mino, apunga kabuulyo kye iko ni ngbingo mubuulyo itulyonini.»

*Yeso akatwa lizuni la libumo likede
(Matayo 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)*

³⁰ Kumbuso yi, Yeso obikyoku bata ndi be: «Takwanana kokingyasa Bungama ko Kunzi na iki? Tokingyasa piye na lizuni tino? ³¹ A abe libumo likede nilo bakunaga, ikaga likede kugbe kakitaga bumo yasi ya obili. ³² Luki limoti, opingo kuwa, ita sibukuso sidingi kakitaga bukoto tasi to tiko. Abaka tabi yakpaku, bombu bagya bandabu kabu kugu yi, biko kaigbuka ka kululuko kwi.»

³³ Yeso utiwaga ndi bambanzu pisi ka mozuni dididi beyo ka nima. Utiwaga ndi beyo kye bakwananito kotombisyo. ³⁴ Unzinyaga ndi pisi ka mozuni aka. Luki limoti, niyo bikaga

ndi asi na babibya kaki aka, utumbulyaga ndi makpamuka masi.

Yeso opomilyini mbumbo

(Matayo 8:23-27; Luka 8:22-25)

³⁵ Na bugogo ba lisyε li nilo aka lo, Yeso ubikya babibya kaki bε: «Tozobini kusyaku.» ³⁶ Basa kuwa ndi ambaza ka bambanzu, babibya baga ndi pa imoti na Yeso ka ingbolo yidingi niyo a ndi mino. Bengbolo bayidingi-dingi bayagogo atu ndi goni buwobi na ibu wa. ³⁷ Mbumbo yapu kugbe odoku ndi bigbututu, mabaka apunga kokotukosaga libo ka ingbolo yi niyo, ingbolo apunga ndi komwaga libo. ³⁸ Luki limoti, Yeso a ndi miso ya kumbusa wa ingbolo, malala bipe, mu ka apibu. Babibya kaki babanda ndi, babikya bε: «Muwonisilo, tanolumwogo, nilo kegu gutugu iwe kaudwiso limbengi aka?»

³⁹ Niyo Yeso ozuzuko, apamilya ndi mbumbo, abikya libo bε: «Daka! Pila bipisiii!» Kuwa wa, mbumbo adakilya ndi, pa aka ndi lingunu biwo.

⁴⁰ Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi bε: «Ko bulya iki yo mo mino kabanga? Makegu neki mbeyi na baya kadwe moni na buwanu?» ⁴¹ Luki limoti, babibya babanga ndi kugbe. Bapunga ndi kausono bε: «Inguo ya mumbanzu tino piye mu? Gutugu mbumbo aka no libo akamukana!»

5

Yeso ahukusini matu wa limbengi la bunye

(Matayo 8:28-34; Luka 8:26-39)

¹ Kumbuso yi, Yeso na babibya kaki badwe ndi kusyaku wagogo wa ibombu ya Galilaya,

ku ka Bagelasi. ² Niyo Yeso osya ndi ka ingbolo, wa aka wa, mutu bemoti nino a ndi na limbengi la bunye, opupoku ndi ka bekunde, asilya ndi. ³ Ikaga kuwa ndi iyi ka bekunde aka. Gutugu mutu bemoti aka kakwananagigu ndi bata kagwi, ikani kamakya ka kprakru. ⁴ A beyo, magu kaki ikaga ndi bongbinga basi ka kprakru, maboku mukanda na selegeni bingbufu. Luki limoti, itinaga ndi baselegeni bi nibo bitututu, ulaga kprakru yi niyo yasi. Kikogigu ndi na mutu bemoti nino akwananaga ndi kagwigo. ⁵ Bongbingo basi, biti na lisyε, ikaga ndi kaamama bigbagbagba ka bekunde na ka bangura, anapamikanaga, aniko bapwayi na matamu.

⁶ Niyo aminoku Yeso asi byi aka, opikitoku, ogwo na moli bikpwu kambwa kaki, ⁷ apamikana be: «Yeso, Miko-Kunzi nino Kugu-Kugbe, nilo kusu na ibunu opukogi bani? Kikiliki ko lino ko Kunzi, wakegyogyisonitogu baka!» ⁸ A ndi kanzina beyo kye Yeso a ndi ni obikyini be: «Limbengi la bunye, pupo ka aluku yi nima!» ⁹ Kuwa wa, Yeso amuusa ndi be: «Wina bu?» Asikisya be: «Nina be <Ndube>, kye ta budingi.» ¹⁰ Itatanaga ndi na Yeso kugbe be kokpumyonitogu baka mambengi ma bunye mi nimo kunzi wa mugi mi nimo.

¹¹ Ambaza mudingi ka bangura a ndi kalyalya ka ngura wa. ¹² Mambengi ma bunye itatanaga ndi na Yeso be: «Titikano baka kuso ka bangura bi niba, tisilya pisi kogulya kuso kaba.» ¹³ Yeso asilya ndi mambengi ma bunye pisi, opupa kuwa ndi, ogulya ka bangura. Kuso wa ambaza, bangura ba ndi banda belofu baba.

Bongbutukana k̄wa ndi ko dida wa nḡpa kadwe ko libo lidingi, bolumwogo.

¹⁴ Bobubulyo ka banḡya b̄aga ndi mbanḡ kap̄aga mongoni mi nimo ka ḡd̄u na ko giyo. Bambanz̄u bodoku ndi kaina nilo igyonosa ndi lo. ¹⁵ Niȳo bosila buwobi na Yeso, b̄amina ndi mat̄u yi nino a ndi na mambengi ma b̄unye no mukuliko, ni imokisyini kutuko, m̄p̄ila binza bipiii. Bat̄u bi nibo b̄abanga ndi k̄ḡbe. ¹⁶ Nibo b̄ina ndi nilo igyonosa ndi lo, butumbulyogoku bat̄u bagogo: iki nilo asilya ndi aluk̄u yi nino a ndi na mambengi ma b̄unye no, na iki nilo usilya ndi banḡya.

¹⁷ K̄wa wa, b̄ap̄nga ndi kaitatanaga na Yeso be opupino b̄aka ka litomb̄u kab̄u. ¹⁸ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kad̄aka ka ingb̄olo, mat̄u yi nino a ndi na mambengi ma b̄unye no itatanaga na Yeso be bagano b̄aka pa imoti na iyi. ¹⁹ Yeso akya, luki limoti, abikya ndi be: «Wiga k̄u kak̄u, ka livanza kak̄u, utumbulyogoku likp̄am̄uka lasi nilo Mombukwono-dosu ugiyili, na beyo ukwilyi mino kumbu.» ²⁰ Aluk̄u yi nino imagalya ndi, ap̄nga ndi kabikyaga nilo Yeso agyilya ndi ka iwili ya Baḡd̄u-Tek̄ebe. Nok̄u udika ndi bat̄u basi bide.

Yeso ahukusini muka bemoti, abililisa ḡoni mika Yailo

(Matayo 9:18-26; Luka 8:40-56)

²¹ Niȳo Yeso azaba bata ndi ka ingb̄olo k̄usyaku wa Galilaya, ambaza mudingi ka bambanz̄u am̄um̄kana ndi buwobi na iyi wa. A ndi wakamaga ka kp̄olo-kp̄olo wa ibombu wa. ²² Ngama

bemoti wa ndabu ya malumba ka Bayuda nino ina ndi be Yailo, osiloku ndi goni wa. Niyo amina Yeso, ogwo kambwa kaki, ²³ itatanaga ndi na iyi kugbe, anabikya be: «Mikami musika yi a buwobi kosisa limbengi. Kikiliki, dokuno baka kabisilya mafoku, kye ahuki, isisilaga na obili.»

²⁴ Kwa wa, Yeso baga ndi na iyi. Ambaza mudingi a ndi kabibya bingboo, amotosya bikpwo.

²⁵ Kuso wa ambaza wa, a ndi na muko bemoti nino bangu apupaga ndi katukya byanga tekebe na biba. ²⁶ A ndi ni igyogyisini kugbe ka mafoku ka bamunganga. Ama ndi mukumbo kaki masi bingbubu ka bukuto, luki limoti bangu idukulogo kopupo aka. ²⁷ Niyo muko no ukana mongoni ka Yeso, ogulya ndi ka ambaza, kumbuso ka Yeso, avila ma ma kutuko kaki. ²⁸ A beyo, a ndi katamanaga be: «Nakavila gutugu kutuko kaki aka, nahukat.»

²⁹ Niyo aka yo avila kutuko ka Yeso, bangu asa ndi kapupo wa aka wa, imukana ndi binza. ³⁰ Ko ngbingo yi nino aka no, Yeso imukana ndi be ngu apupini mino. Oyikana kwa ndi ka ambaza ka bambanzu, uusa be: «Wani piye no ovili kutuko kami?»

³¹ Babibya kaki basikisya ndi be: «Wakegu mbeyi kaina beyo ambaza umotosi mino bikpwo bene? Wa piye bata kauuso liki be: «Wani no evili?»»

³² Luki limoti, Yeso ikwe ka bakpolo-kpolo kaki kye amini mutu yi nino agya ndi beyo. ³³ Niyo muko yi nino iba likpumuka nilo asilya ndi, arunga ndi kaguguma na kabangaku. Odoke

kūwa ndi kogwa kambwa ka Yeso, atumbulyaga likpamuka lasi ka bungbingbili. ³⁴ Yeso abikya be: «Mikami, baya kakū uhukusini. Waga na maziyo, woukini.»

³⁵ Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbeyi ndi mino kanzina aka nɔ, bambanzu botukyoku ndi kū ka ngama wa ndabu ya malumba ka Bayuda, babikya be: «Mikakū osisini limbengi. Wa se piye bata kadomiso Muwonisilo ko bulya iki?» ³⁶ Luki limoti, Yeso kobisagu ndi limbengi ka likpamuka li nilɔ, abikya ngama nɔ be: «Wakobongonitogu! Wika na baya aka!» ³⁷ Yeso kapagu ndi kaında na batū bagogo kiki asi Petele aka, Yakobo na mamaki beyo ka Yuani. ³⁸ Bosila kūwa ndi ka ndabu ka ngama Yailo. Kū beyo, Yeso atakanya ndi ipumbu, bambanzu banagamana na banakugwaga. ³⁹ Ingyā ndi, ubikya be: «Ko bulya iki yo mo mino kapā ipumbu na kagamana bene? Miki kegū mukwo, luki limoti, a ka toto.» ⁴⁰ Batū bi niɔo batiba ndi bikyaaa.

Luki limoti, Yeso upupisisa ndi basi kunzi. Ava ndi abaki miki, amaki se kūwa babiɔya kaki basaa bi niɔo, ogulya kū miki a ndi mino. ⁴¹ Agwi kubokuko, abikya ndi be: «Talita kumu» isi yi be: «Mikya basika, nakaubikya ambe, zuzuko!» ⁴² Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, miki nɔ amaga ndi, apunga kampakyana. A ndi na byanga tekebe na biba. Nokū udika ndi bambanzu bidε kaina likpamuka li nilɔ. ⁴³ Luki limoti, Yeso aka ndi na ibu be: «Kpo kpo kpo, makatumbulyogonitogu mambanzu.» Kumbuso yi, ukpamya ndi be: «Mupóni luki lilya.»

6

*Batũ ba Nazaleti bakegũ kabinikyana Yeso
(Matayo 13:53-58; Luka 4:16-30)*

¹ Yeso atũkya ndi ka pa yi niyũ, inda ndi kũ opinga ndi mino, pa imoti na babibya kaki.

² Niyũ Lisye la kimumbiso italyana, apũnga ndi kapá mutũũ ka ndabũ ya malũmba ka Bayuda. Nokũ ũdika ndi bidẽ batũ budingi basi nibũ ba ndi kamũkana wa. Bapũnga ndi kauusono bẽ: «Wani nũ awonisila masi mi nima? Yimibo tina yũ bapá ndi bẽnẽ? Apũnya no ngu yigya makrũmũka mũmbanga-mbaga bẽnẽ yani? ³ Kegũ mbeyi mutwo mabũũ mũ? Mika Malia? Mamaki Yakobũ, Yũse, Yuda na Simoni? Takikogigũ mbeyi pa imoti na basali kaki wanũ?» Kinili bakakwananagũ ndi kabinikyana.

⁴ Kũwa wa, Yeso ũbikya ndi bẽ: «Mugyalandũ ikaga na ibiba ka bapa bayasi, luki limoti, kikogigũ na ibiba kũ kabũ, luga wa livanza kaki na ka ndabũ kaki.» ⁵ Yeso kakwananagũ ndi bata kagya likrũmũka limbanga gutugũ limoti aka kũ bẽyũ. Luki limoti, ubisilya ndi batũ ba bokolobũ bemoti-bemoti aka mabokũ, bahũka ndi. ⁶ A ndi kombomboyo kye bambanzũ bakegũ ndi kabinikyana.

*Yeso akautika batũtũmbwa tekebẽ na baba
(Matayo 10:5-15; Luka 9:1-6)*

Kumbuso yi, Yeso inda ndi kolingyo giyo yasi niyũ buwobi-buwobi anapá mutũũ. ⁷ Kũwa wa, mũmaka ndi batũtũmbwa tekebẽ na baba, apũnga ndi kautika baba-baba ni upini ngu yikpumyo mambengi ma bũnyẽ. ⁸ Ugbityaga

ndi be: «Makigwinonogonitogu no luki ko pisi kiki asi mudakpo aka. Makavonitogu mukati, kugba, gutugu buyi aka ko fuku kunu. ⁹ Wimokisyoni bekpaku, luki limoti, makimokisyonitogu basimizi baba.» ¹⁰ Yeso ubikyoku bata ndi be: «Bakamutilya banu ka ndabu imoti bene, wikoni wa aka wa, kadwe ku kwa ku mopupo mino. ¹¹ Puponi ka bapa bayasi ku bakamutilyigu banu mino na ku bakya banu mino kamamukana. Mibumaga libungu la magu kunu* kauwonisilo be bamukyini.» ¹² Kwa wa, batutumbwa baga ndi kaubikyogoku bambanzu be okwononi bayikosi abili kabu ko Kunzi. ¹³ Bokpumya ndi mambengi ma bunye makpu, bugbodyaga ndi goni batu ba bokolobu budingi molingo, banahuka.

*Kukwaku ka Yuani-Mubatizai
(Matayo 14:1-12; Luka 9:7-9)*

¹⁴ Ngama mudingi beyo ka Elodi Atipasi ukana ndi mongoni ka Yeso, kye lino kaki a ndi na ibiba pa yasi. Batu bemoti-bemoti ba ndi kabikya be: «Yuani-Mubatizai no opupiku ka babili! Kinili, a kwa no ngu kagya makpamuka mumbanga-mbanga.» ¹⁵ Batu bagogo be: «Iliya no.» Bagogo bata be: «A mugyalandu bemoti abe bemoti ka bogyalandu bandeli.» ¹⁶ Luki limoti, niyo Elodi ukana mongoni mi nimo, abikya ndi be: «Kegu Yuani ninu nakusisa ndi mu no opupiku bata ka babili!» ¹⁷ A beyo, iyi Elodi no akpamya ndi be

* **6:11** 6:11 Kaibumaga libungu la magu: Yigya yi niyo owon-isilaga ndi be batu ba mugi bakutilyigu babibikya ba Mongoni Manza. Wanda goni kaso Luka 10:11; Ligubo 13:51; 18:6.

bagwi Yuani, bamakya ka boloko. Likpumuka li nilo igyonosa ndi kye Elodi ava ndi Elodia. Elodia a ndi muko mamaki nino miki yi beyo ka Filipi. ¹⁸ Yuani a ndi kayoyisa ngama Elodi be kokwononigu kava muzyaki. ¹⁹ Niyo Elodia ina beyo, abisa ndi Yuani no yoko, a ndi kapa kamwisiso. Luki limoti, kegũ ndi wakinisono no pisi yi, ²⁰ kye Elodi abangagatu ndi Yuani. Ibagatu ndi goni be a matu wongbingbili na wotu, na ikaga ndi kabuulyogo. Ngbingo yi nino Elodi amukanaga ndi mino, tamanaga kaki amisikanaga ndi bingbwi, luki limoti apaga ndi kamukana aka.

²¹ Lisyẽ limoti, Elodia inisana ndi no pisi yanza kamwisiso Yuani. A ndi lisyẽ lo dumo yitomosyo yibukuta ka ngama Elodi. Iyi Elodi alyisa ndi dumo, umaka kuwa bangama kaki nibo bagyaga ndi na ibu ligubo, bangama ka basuda na bambanzu budingi-dingi ba Galilaya.

²² Mika Elodia nino musika yi ingya ndi ka ndabu, apunga kobino. Mobino kaki abosila ndi ngama Elodi na batu basi nibo umaka ndi ko dumo. Ngama abikya kuwa ndi musika no be: «Ikunga luki lasi nilo wakapa, nupatu.»

²³ Kumbuso yi, akulya ndi silika be: «Nupatu luki lasi nilo wekunga, gutugu kika kagbanana bungama kami lugo aka.» ²⁴ Kuwa wa, musika yi nino opupa ndi, inda kamuusa amaki be: «Nakungi luki tino?»

Amaki asikisya ndi be: «Kunga mu ka Yuani-Mubatizai.»

²⁵ Musika no iga ndi bigala-gala ku ka ngama, abikyoku be: «Nakapa ambe ipa mbiya-mbiya

wanꝯ mꝯ ka Yuani-Mubatizai ka papi.» ²⁶ Ngama alya ndi kumbu kꝯgbɛ. Luki limoti, kak-wananagꝯ ndi bata kakya ko bulya silika ninꝯ akꝯ ndi kambwa ka batꝯ ni bꝯ umaka ndi ko dumo. ²⁷ Atika kꝯwa ndi bigala-gala sꝯda kaki bɛmoti ninꝯ abꝯulyaga ndi, akpamya bɛ akuku Yuani-Mubatizai mꝯ. Alꝯkꝯ nꝯ inda ndi ka bꝯlꝯkꝯ, akoku ndi mꝯ. ²⁸ Kumbuso yi, oduku ndi nomu ka papi, apá mꝯsika yi ninꝯ. Mꝯsika yi ninꝯ apꝯku ndi amaki. ²⁹ Ngbingo yi ninꝯ babibya ka Yuani bꝯkana ndi mino mongoni mi nimo bɛyꝯ, bɛbinikoku ndi manda kaki, bolumba ndi.

*Yeso ulyoyisini bambanzꝯ ɛlɔfꝯ kubukumuti
(Matayꝯ 14:13-21; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)*

³⁰ Niyo batatumbwa bigononoku ndi buwobi na Yeso, batumbꝯlyaga ndi makpꝯmꝯka masi nimo bagya ndi, na mꝯtiwi masi nimo bapá ndi. ³¹ Yeso abikya ndi bɛ: «Togoni mbeyi ibusu aka bikɛdɛ ka pa niyo mambanzꝯ kegꝯ mino, mimumbisoku.» Abikya ndi bɛyꝯ kye bambanzꝯ budingi kꝯgbɛ basilyogoku ndi, banaga. Babibya bakegꝯ ndi gutꝯgꝯ no ngbingo mꝯlyalya aka. ³² Bakida kꝯwa ndi asi ibu aka ka ingbꝯlꝯ bapꝯnga kaina ka pa niyo mambanzꝯ kegꝯ ndi mino. ³³ Luki limoti, batꝯ budingi bꝯmina ndi ni banaga, bꝯmibo. Kꝯwa wa, bambanzꝯ ba gꝯdꝯ basi batinika ndi na mbangꝯ, badikya ndi ni ibu kadwɛ kambwa ka Yeso na babibya kaki ka pa niyo ba ndi mino kaina. ³⁴ Niyo Yeso osya ka ingbꝯlꝯ, amina ndi ambaza mudingi, alya kumbu kꝯgbɛ kye a

ndi abe bakondolo nibo bakegu na mububulyo. Arunga ndi kaupá mutuu kugu wa makpamuka mudingi.

³⁵ Yeki ngbingo a kawa ndi ni okitogini, babibya bakpudoku ndi, babikya be: «Wanu a isa, na ngbingo okitogini goni, ³⁶ hukpama batu bi niba, бага ko giyo niyo a ka bakpolo-kpolo wanu na ka sengi niyina buwobi-buwobi wanu kailuulyo luki lilya.» ³⁷ Yeso usikisya kawa ndi be: «Hupono ni ifunu aka malili.»

Luki limoti, bamuusa ndi be: «Wakapa be tuluulyiku mukati ma bambuma miya yiba† todoku kaupá?» ³⁸ Yeso umuusa ndi be: «Ma na mukati minga? Windoni mbeyi kaina.»

Niyo bondoku, basikisya be: «Ta na mukati kubukumuti na bosu baba aka.»

³⁹ Kawa wa, Yeso ukpama ndi be bulikisi bambanzu basi ka magbuta ka tonito. ⁴⁰ Bikanana ndi ka magbuta ma miya-yimoti-yimoti, na magogo ma batekebe kubukumuti kubukumuti. ⁴¹ Yeso ava ndi mukati kubukumuti na bosu baba bi nibo, ikwe kugu wa lisyé, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, obunonogo mukati, upaga babibya kaki pa imoti na bosu baba bi nibo be bulupyagi kawa. ⁴² Ibu basi balyalya ndi, bikutaga bikpekede-kpekede. ⁴³ Kawa wa, babibya bamumula ndi bodongbu baya mukati na bosu nibo basikana ndi. Otuma ndi mumbi tekebe na miba. ⁴⁴ Luga ka batu basi nibo balyalya ndi, baluku ba ndi elofu kubukumuti.

† 6:37 6:37 Ko ngbingo ka Yeso, ambuma bemoti ikaga ndi mukalya ma lisyé limoti ka mugya-ligubo. Wanda goni ka Matayo 20:2.

Yeso akakpakyana kugu wo libo

⁴⁵ Kumbusa yikede, Yeso ukpamyā ndi babifya kaki kadaka ka ingbolo kye bazabi mbeyi ibu kambwa kusyaku wa ibombu, miso ka gudu wa Betesaida. Iyi, asikana ndi kapá ambaza ka bambanzu ligundu. ⁴⁶ Kumbusa kaupá ligundu, aga ndi kalumba ka ngupa. ⁴⁷ Niyo bugogo ogwo, ingbolo yidingi a kuwa ndi ka limbengi lo libo. Yeso a ndi iyi mukaka aka kubi. ⁴⁸ Ina ndi be babifya kaki ba ndi na bukpeki-kpeki kawo ingbolo kye avivi a ndi kautundulo kumbuso. Kuwa buwobi lisyē katinikaga, bamina ndi Yeso nino odoku no misa ya ku ba ndi mino. A ndi kakpakyana kugu wo libo, anapa kaukitaga. ⁴⁹ Niyo bamina beyo, bakugwaga ndi kye ba ndi kasima be abili. ⁵⁰ A beyo, ibu basi baminatu ndi, botuma ndi na kubangaku bidē. Luki limoti, ko ngbingo yi nino aka no, Yeso ubikya ndi be: «Wikoni na liluku! Imi no, makobongonitogu!» ⁵¹ Kumbuso yi, adaka ndi ka ingbolo pa imoti na ibu, avivi adakilya ndi. Babifya botuma ndi na ombombo bidē, ⁵² kye bakotombisyagu ndi isi ya likpamuka limbanga nilo agya ndi kugu wa mukati. A beyo, mambengi kabu a ndi bidisili.

Yeso uhukusini batu ba bokolobu ka iwili ya Genezaleti

⁵³ Ngbingo yi nino bazaba ndi mino, bosila ka iwili ya Genezaleti, bafuma ingbolo. ⁵⁴ Niyo aka yo bosya ka ingbolo, bambanzu bamiba ndi Yeso. ⁵⁵ Bapunga ndi kolingyo iwili yi niyo yasi. Banadulyoku Yeso na batu ba bokolobu kugu wa bakalagba ka bapa bayasi ku bukanaga ndi

mino be a ku. ⁵⁶ Bapa bayasi ku Yeso indaga ndi mino, iki ka sengi, ka bagufu ikani ka basoko, bambanzu babisilyaga ndi batu ba bokolobu kunzi. Ibu batu bi nibo bitatanaga ndi na Yeso be batu ba bokolobu bavilino baka gutugu mu ma kutuko kaki aka. Na batu basi nibo bavilaga ndi, bahukagatu ndi.

7

*Yeso akanzina ko bulya yigya ka batite ndi
(Matayo 15:1-9)*

¹ Lisye limoti, Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti nibo botukyoku ndi ka Yelusalema, bamumukana buwobi na Yeso. ² Bumina kuwa ndi babibya kaki bemoti-bemoti ni banalyalya na maboku ma mokoku, isi yi be ni bakisukusigu kabyenene na yigya ya kanisa kabu. ³ A beyo, Bafalisayo na Bayuda basi babangagatu ndi yigya ka batitabu niyo akungaga ndi be bisukusi maboku binza* kambwa kalyalya. ⁴ Ngbingo yi nino bigononogoku ndi mino ka soko, bakalyalyagigu ndi ni bakisukusigu maboku. Bobibisagatu ndi goni yigya yagogo dididi niyo ka batitabu mudongoni abe kausukusa bakopo, bambike na basani ba bangweyi.

⁵ Kuwa wa, Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bamuusa ndi Yeso be: «Ko bulya iki yo babibya kamu bakabyegigu mino ibu yigya ka

---

* **7:3** 7:3 Kaisukusa maboku: Kambwa kalyalya Bayuda bisukusaga ndi ibu maboku kadwe ka mongusu kabyenene na yigya ka batitabu.

botitosu? Wina mbeyi, bakalyalya na mabokũ ma mokoku aka!»⁶ Yeso usikisya ndi bε: «Bugyalandũ ka Isaya a ndi ba lingũũ kũgũ kunu. Ma batũ ba kũbũbũkũ, mũdũngũni bεyũ okpikaga ndi mino bε:

«Batũ bi niba babikyaga bε bεbangagatũ,
luki limoti, bεminaga payaya.

⁷ Malũmba nimũ bagyaga a ma payaya,
a bεyũ, mũtũũ kabũ,
ikaga asi yigya ka bambanzũ aka»

⁸ Makaasa mũtũũ ko Kunzi, manigũmya ka yigya ka bambanzũ.»

⁹ Yeso ũbikyaga bata bε: «Masaga mũtũũ ko Kunzi ko bulya yibũulyogo yigya kunu aka.

¹⁰ A bεyũ, Musa abikyaga ndi bε: «Mũbanga abakũ na amakũ.» Omotiloku bε: «Mũmbanzũ kagbusya abaki ikani amaki, okwononi bamwi.»

¹¹ Luki limoti, ifunu mabikyaga bε: Mũmbanzũ kabikyaga abaki ikani amaki bε: «Luki nilũ nakwanano bi nolu kausingyo a kolobani.» Isi yi bε «apepe ko Kunzi»,¹² kabikyaga bεyũ, makakpamyamya mũtũ yi ninũ bε kobinikonitũgũ buti ka abaki ikani amaki.¹³ Kinili, molimogo likpũmũka ko Kunzi pisi kapánana yigya ka botitonu. Managya gũni makpũmũka magũgũ dididi abe nimũ.»

*Luki nilũ apũtaga mũmbanzũ
(Matayũ 15:10-20)*

¹⁴ Kũwa wa, Yeso alikya bata ndi ambaza ka bambanzũ, ũbikyaga bε: «Ifunu basi, imukononi, motombisyo binza likpũmũka li nili: ¹⁵ Kεgũ

na likpɔmuka la kunzi nilo kingyo kuso ka mambanzu, akwanana kaputa. Luki limoti, nilo akwanana kaputa mambanzu, a luki li nilo opupogo ka limbengi kaki. [¹⁶ Nino apa kaukana, ukana.]»

¹⁷ Ngbingo yi nino Yeso atukya ndi mino buwobi na ambaza ka bambanzu, ingya ka ndabu. Babibya kaki bamuusa kuwa ndi isi ya lizuni li nilo. ¹⁸ Ubikya ndi be: «Gatugu ifunu aka, makegu neki na yimibo? Makegu kotombisyo be luki lasi la kunzi kingyo kuso ka mambanzu akwananatu kaputa? ¹⁹ Makpɔmuka mi nimo kingyogigu ka limbengi ka mambanzu, luki limoti, ka muma. Kumbuso yi, opupo, inda ka limbi.» (Pisi ka munzina mi nimo, Yeso a ndi kowonisilo be bakwanana kalya malili masi.)

²⁰ Yeso obikyoku ndi bata be: «Likpɔmuka nilo opupaga ka limbengi ka mambanzu lo aputaga. ²¹ A beyo, tamanaga yanye opupaga ka limbengi ka mambanzu. Akpamya kuwa kagya bufanda, kaifo, kamwo mambanzu, ²² kasye na muko ikani na muluku wodi, kaika na ligbugbu, kaika mudiya, kaika na bokoli, kagya bilya ikani bufanda, kaika no misa mopi, kaunzinzinya bengeni, kaibinika na kaika na bungingi. ²³ Makpɔmuka manyenye mi nimo masi opupogo kuso ka mambanzu, aputa.»

*Wabasulia abinikyonini Yeso
(Matayo 15:21-28)*

²⁴ Kumbuso yi, Yeso atukya ndi wa, aga ka iwili ya Tilo. Ku beyo, ingya ndi bipete ka ndabu yimoti bene. Kegu ndi kapa be sibito

ƒe a kɔ ƒeyɔ, luki limoti, ƒambanzɔ ƒiba ndi aka. ²⁵ Muka ƒemoti ninɔ mikaki muko yi a ndi kaigyogyiso na limbengi la ƒanyɛ, akana ndi gɔni mongoni ka Yeso. Muko yi ninɔ akpuɔoku ndi ƒigala-gala, ogwo kambwa kaki. ²⁶ Kɛgɔ ndi iyi Wabayuda. Ifukuta ndi ka Foinikia ka iwili ya Sulia. Itatanaga ndi na Yeso ƒe opupisi limbengi la ƒanyɛ nilɔ a ndi kɔko ko mikaki. ²⁷ Yeso abikya ndi ƒe: «Hɔsa mɛyɛi ƒomiki bikutogi. A ƒeyɔ, kɛgɔ ƒinza kava malili kabɔ, kaumbimbilyo ƒenva.» ²⁸ Muko yi ninɔ asikisya ndi ƒe: «Mombukwono-dosu, a ƒeyɔ! Luki limoti, gɔtugɔ ƒenva aka ƒalyagatɔ gɔni kumbo ya ƒamalili niyɔ anyɔkilyaga ƒomiki ka miza.» ²⁹ Yeso abikya kɔwa ndi ƒe: «Ko bulɔ mɔnzina mi nimɔ wosikisiyi mɔ, wiga kɔ kakɔ, limbengi la ƒanyɛ apupini mikakɔ.» ³⁰ Niyɔ muko yi ninɔ iga ndi kɔ kaki, atakanya mikaki wakanga ni limbengi la ƒanyɛ nilɔ apupini.

Yeso ahukusini aduka ninɔ a ndi gɔni bobo

³¹ Kumbuso yi, Yeso atukya ƒata ndi ka iwili ya Tilo, akitaga ka Sidona, akitanaga ka Bagɔɔ-Tekebe, igoku kɔwa ndi misa ya ibombu ya Galilaya. ³² Kɔ ƒeyɔ, ƒadulyoku ndi na aduka ƒemoti ninɔ a ndi gɔni na ƒukpeki-kpeki ƒanzina. Bitatanaga ndi na iyi ƒe abisilyi maɔkɔ kyɛ ahuki. ³³ Yeso ite ndi na iyi katukya ka ambaza, amakya ndi ƒakpengbe ka motili, ibakya maɔkɔ na ƒotikito, avila ndi lissɔ ka bobo yi ninɔ. ³⁴ Kumbuso yi, Yeso ikwe ndi kɔgɔ wa lisyɛ, osiso muyukumi,

abikyoku alukw nɔ bɛ: «Efata» isi yi bɛ: «Huk-wikono!»³⁵ Wa aka wa, motili ahukwikana ndi, lisasw apolimono, apwnga ndi kanzina bingbanganya.³⁶ Yeso wgbityaga ndi bambanzu bɛ bakatumbulyogonitogw mumbanzu. Luki limoti, ngbingo yi ninɔ Yeso wgbityaga ndi mino bɛyɔ, bowowisa kwawa bata ndi mongoni mi nimɔ kwgbɛ.³⁷ Bambanzu bombombaya ndi bata kwgbɛ, babikya bɛ: «Masi nimɔ akagya a manza kwgbɛ! Akauhukwo baadwka motili, anunziniso bobobo!»

8

Yeso ulyolyisini bambanzu elɔfw yikwanganya (Matayo 15:32-39)

¹ Lisyɛ lagɔgɔ, ambaza mudingi ka bambanzu amumukana ndi bata ka kpɔlɔ ka Yeso. Batw bi nibɔ bakɛgw ndi no luki nilɔ bakwanana ndi kalya. Yeso uwaka kwawa ndi babibya kaki, wbikya bɛ: ² «Nakawminilya batw bi nibana kumbu. Ta kwawa na iw na masyɛ masaa, bakɛgw bata no luki lilya. ³ Nakumigiso ka bakukabw na banza, nzuyi wdikagatu ko pisi, kyɛ bagɔgɔ luga kabw botukyiku bi byiby byi.»⁴ Babibya kaki basikisy ndi bɛ: «Ta wanw ka isa, takwanana kainisa na malili nimɔ bikutaga na imu yani?»⁵ Yeso umuusa ndi bɛ: «Ma na mukati minga?» Ibw aka ndi na iyi bɛ: «Madwya na ika.»

⁶ Yeso ukpamy kwawa ndi bambanzu bɛ bikononi wasi. Kumbusa kava mukati madwya na ika mi nimɔ, abibisa ndi Kunzi, obunonogo, upwga babibya kaki, bwgbananilyaga kwawa ndi

bambanzu. Bagya ndi beyo aka yo. ⁷ Batu ndi goni mino na bomikya bosu bakede. Yeso abibisa ndi Kunzi ko bulya bosu bi nibo, ubikya ndi babibya kaki be bulupyagi goni. ⁸ Bambanzu basu balyalya ndi, bikutogo bikpekede-kpekede. Kumbuso yi, babibya bamumula ndi bodongbu baya mukati na bosu nibo basikana ndi, botumisa mumbi madya na ika. ⁹ Wina se, bambanzu nibo balyalya ndi, ba ndi banda elofu yikwanganya. Kumbuso yi, Yeso upa ndi ligundu kaiganana ka bakuka. ¹⁰ Kolipyagu bata, Yeso na babibya kaki badaka ndi ka ingbolo yidingi, baga ka iwili ya Dalamana.

*Bafalisayo bakungini Yeso likingyosi
(Matayo 16:1-4)*

¹¹ Bafalisayo basilyoku ndi Yeso, bapunga ndi na ibu bodongoso kakisa kabo be uguyi likingyosi kotukyoku kugu wa lise. ¹² Yeso alya ndi kumbu kugbe ka limbengi, obikyoku be: «Ko bulya iki yo batu ba lise li nili bo mino kakunga likingyosi? A lingunu, nakamubikya ambe, bakingu ndeke gutugu limoti aka!» ¹³ Kumbuso yi, usa ndi, adaka ndi bata ka ingbolo, bazaba kusyaku wago wa ibombu.

*Yigya ka Bafalisayo na niyo ka Elodi
(Matayo 16:5-12)*

¹⁴ Babibya ba ndi ni bobusolini kava mukati. Ba ndi nomu mumoti aka ka ingbolo. ¹⁵ Yeso upa mutuu be: «Wiminyonito na kuboboku ka Bafalisayo na yigya ka Elodi. A beyo, yigya kabu a mufongoni abe sibukaso niso ofulisaga

mukati.» ¹⁶ Babibya bapunga ndi kanzina luga kabu kye bakegu ndi na mukati.

¹⁷ Yeso undunga ndi, umuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino kaidomiso na tamanaga be makegu na mukati? Makegu mbeyi kotombisya likpumuka? Makanibigu mbeyi likpumuka? Mambengi kunu a neki bidisili aka? ¹⁸ Ma no miso, makegu kaina? Ma na motili, makegu kaukana? Makegu katamana, ¹⁹ ngbingo yi nino nobunanaga ndi mino mukati kubukumuti, nulyolyisa bambanzu elofu kubukumuti? Motumisaga ndi mbiyo yinga na bodongbu nibayo asikana ndi?» Basikisya ndi be: «Tekebe na miba.» ²⁰ Yeso uusoku bata ndi be: «Ngbingo yi nino nobunanaga ndi mina mukati madiya na ika, nulyolyisa bambanzu elofu yikwanganya, motumisa ndi mumbi minga na bodongbu nibayo asikana ndi?» Bosikisya ndi be: «Madiya na ika.» ²¹ Yeso ubikya kuwa ndi be: «Makonotombisiyigu aka?»

Yeso ahukusini mutu wo kolobu ya mamomom

²² Yeso na babibya kaki bosila ndi ka Betesaida. Ku beyo, badulyoku ndi na mutu wa kolobu ya mamomom, bitatanaga na iyi be avili. ²³ Kuwa wa, Yeso agwi ndi kubokuko, inda na iyi kunzi wa mugi. Ku beyo, abakya ndi na botikito ko miso, abisilya maboku, amuusa ndi be: «Watu kaina luki?» ²⁴ Aluku no ikwe ndi, abikya be: «Nakaumina bambanzu, nakaumina mufongoni abe bukuto, luki limoti bakakpakyana.» ²⁵ Yeso igilya ndi bata

kabisilyo mabokũ ko miso, alukũ no ina ndi bingbanganya. Ahũka ndi, arũnga kotombisya makpũmũka dididi. ²⁶ Yeso apá ndi ligũndũ kaiga kũ kaki, abikya bẽ: «Wakigonitogũ bata pisi ka mugi mi nimo.»

Petele obikyini bingbanganya bẽ Yeso ni Kilisito

(Matayo 16:13-20; Luka 9:18-21)

²⁷ Kũwa wa, Yeso na babibya kaki baga ndi miso ya sengi niyo ikaga ndi buwobi na gũdũ wa Kaizalia-Filipi. Ko pisi, umuuso babibya kaki bẽ: «Bambanzũ ba piye kabikya bẽ imi ni wani?» ²⁸ Basikisya ndi bẽ: «Batũ bemoti-bemoti babikyaga bẽ iwe ni Yuani-Mubatizai, bagogũ bẽ iwe ni mugyalandũ Hliya, bagogũ bata bẽ wa bemoti ka bogyalandũ.» ²⁹ Yeso umuusa kũwa ndi bẽ: «Se kũwa ibunu, mabikyaga bẽ imi ni wani?» Petele asikisya ndi bẽ: «Iwe ni Kilisito.»

³⁰ Yeso ugbityaga kũwa ndi bẽ bakabikyonitogũ mambanzũ likpũmũka li nilo.

Yeso akatumbulaga bulyo kukwakũ no pupo kaki ka mbũkũ

(Matayo 16:21-28; Luka 9:22-27)

³¹ Kumbuso yi, Yeso arũnga ndi kaupá babibya kaki mũtũũ bẽ: «Okwononi bẽ Mika-mambanzũ igyogyisi kũgbẽ. Bambokũ-mbokũ ka Bayuda, bokumu-kumu na bowonisilo ba mũtũũ bakyatũ ndeke. Bamwisiso, luki limoti, kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbũkũ.» ³² Yeso ubikyaga ndi likpũmũka li nilo bingbanganya. Kũwa wa, Petele amaka ndi bikedẽ, arũnga

kayoyiso. ³³ Luki limoti, Yeso oyikana ndi, unda babibya kaki bizumuuu, ayoyiso Petele be: «Abili mu! Kitaga kumbusa kami! Tamanaga kaku kegū abe niyo ko Kunzi, luki limoti, a abe niyo ka bambanzu.»

*Mumbanzu akwanana kabibya Yeso liki?
(Matayo 16:24-28; Luka 9:23-27)*

³⁴ Kumbuso yi, Yeso amaka ndi ambaza ka bambanzu pa imoti na babibya kaki, ubikya be: «Mumbanzu kapa kebibya, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki yi bikpe, abinika musalaba kaki, arunga kebibya. ³⁵ A beyo, mumbanzu kapa kabuulyogo obili kaki, aputikosatu obili yi ninu. Luki limoti, ninu aputikosa ndeke obili kaki ka mombukwana-daki yi ko bulya Mongoni Manza, abuulyagatu. ³⁶ A na izangiya tino mumbanzu kainisono na lingama lasi la obili ni aputini obili kaki? Iki yo akwanana kapá bata kye ahukusi obili kaki? ³⁷ Kegū no luki gutugu limoti aka nilo mumbanzu akwanana kakalya ko bulya yihukuso obili kaki. ³⁸ Mutu wasi ninu imukanaga suni ko bulya kami na ko bulya likrumaka kami, ko misa ka batu ba lisyē li nili, nibo ba abe badanda, banye na bakamibigu goni Kunzi. Imi, Mika-mumbanzu aminyilya ndeke goni suni begeyo wa odoku ndeke mino ka ibiba ka Abaki pa imoti na bamalaika botu.»

9

¹ Yeso ubikyoku ndi bata be: «A lingunu, nakamubikya ambe, bambanzu bemoti-bemoti

luga kunu wanu, bakokwigu kani bakaninigu
Bungama ko Kunzi kodoku no ngu.»

Miso ka Yeso igomasyonini

(Matayo 17:1-13; Luka 9:28-36)

² Kumbusa wa masye madiya, Yeso ava ndi Petele, Yakobo na Yuani, baga ndi na ibu aka bikedede kugu wa ngupa yikungu kugbe. Ku beyo, misa ka Yeso igomasyana ndi kambwa kabu. ³ Botu kaki obuba ndi biwenge-wenge kugbe. Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka ka litombu lasi nino akwanana kobubiso botu beyo. ⁴ Kuwa wa, babibya basaa bi nibo bamina ndi hliya na Musa bigbututu ni bananzina na Yeso. ⁵ Petele aka ndi na Yeso be: «Muwonisilo, a binza ibusu kaiko wanu. Topiki bangbangba bayisaa: niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka hliya.» ⁶ A beyo, Petele a ndi kanzina ni kegu kaiba be akabikya bu. Ibu na bawai-daki baba ba ndi ni botumini na ombombo bidde. ⁷ Iku ba odoku ndi, utikyo ibu basi na kululuko. Liyu kotukyoku ka ikuba imoti bene, abikya ndi be: «Mikami mupaka nimu. Mumukononi iyi aka!» ⁸ Ko ngbingo yi nino aka no, babibya bikwekwe ndi, luki limoti ni bakaminigu bata mumbanzu. A kuwa ndi asi Yeso aka mukaka pa imoti na ibu. ⁹ Niyo ba ndi kosyoku ka ngupa, Yeso ugbyaga ndi be: «Kpokpokpo, makatumbulyogonitogu mumbanzu likpumaka li nilo mini lo, kadwe ku kwa ku Mika-mumbanzu opupo banu mino ka mbuku.» ¹⁰ Ibu bobuulya ndi likpumaka li nilo ka mambengi aka. Luki limoti, bapunga ndi kauusono be: «Isi yi zuzuko ka kukwaku ni iki?»

¹¹ Kumbuso yi, babibya bamuusa ndi Yeso be: «Ko bulya iki yo bowonisilo ba mutuu babikyaga mino be: «Okwononi Hliya igiku mbeyi?»» ¹² Yeso usikisyoku ndi be: «A beyo, Hliya igiku mbeyi, obungusyaga makpamaka masi. Luki limoti, ko bulya iki yo ikpikaga goni mino ko Mobiso Motu be okwononi Mika-mambanzu igyogyisi kugbe, bamina payaya? ¹³ Luki limoti, nakamabikya ambe Hliya odoniku ndi, bambanzu bagya beyo ba ndi mino kapa, mufongoni begyo Mobiso ikpikaga ndi mino ko bulya kaki.»

Yeso ahukusini miki bemoti wa limbengi la bunye

(Matayo 17:14-21; Luka 9:37-43)

¹⁴ Niyu Yeso pa imoti na babibya basaa bi nibo bosila ndi buwobi na babibya bagogo, bamina ambaza mudingi ka bambanzu ukungulini bikululu. Bowonisilo ba mutuu bo ba ndi na ibu ka fodongoso. ¹⁵ Niyu aka yo bambanzu bamina Yeso, bombombaya ndi kugbe, binda mbangu kamuuso. ¹⁶ Yeso umuusa ndi be: «Makagya na ibu fodongoso kugu wa likpamaka tino?»

¹⁷ Mutu bemoti luga wa ambaza asikisya ndi be: «Muwonisilo, nudulyiku no mikami muluku yi ninu a na limbengi la bunye. Limbengi la bunye li nilo aitisoni bobo. ¹⁸ Ayungogo pa yasi, anabumya bingomu-ngomu, ofu anatumo ka manoku bide, anilya manzu, umilaga bikokolo-kokolo. Nitotonogi bi na babibya kaku ambe bokpummyino baka limbengi la bunye li nilo, luki limoti ugyagya.»

19 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Eeeze ibunu, livananza la masyɛ mi nima makegɔ na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndeke kaika pa imoti na ibunu ɓongbinga ɓinga? Nakwanana kapila ɓuzɔ kunu ɓongbinga ɓinga? Doku neki na iyi.»

20 Badulyoku ndi na iyi. Niyo limbengi la ɓanyɛ li nilo amina Yeso, ayunga ndi miki no no ngu, ogwo ɓingomɔ, okpungbukonogo ɓikpungbulukpungbulu kani ofu anapupo ka manokɔ. 21 Yeso amuusa ndi abaki miki yi ninɔ ɓɛ: «Likpɔmɔka li nili apunga ndi na iyi ngbingo tino?» Asikisya ɓɛ: «Katɔkya ndi ka limiki kaki aka. 22 Ngbingo wagogo, limbengi la ɓanyɛ li nili agwisisogo ko buku ikani ko libo kakisa kamwo. Luki limoti, kika ni wakwananatɔ kagya luki, kikiliki, tisingyano ɓaka!»

23 Yeso abikya ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yo wobikyɔ mina ɓɛ: <Kika ni wakwananatɔ kagya luki?> Kunzi akwanana kagya makpɔmɔka masi ka matɔ ninɔ a na baya ka kaki.»

24 Wa aka wa, abaki miki no abikya ndi na liyu lapɔ ɓɛ: «Nobinikyonini! Isingyano ɓaka kye baya kami a yikedɛ!»

25 Niyo Yeso ina ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzɔ okomumukonoku aka, apamilya kuwa ndi limbengi la ɓanyɛ li nilo, abikya ɓɛ: «Limbengi la ɓanyɛ li nilo aitisogo bobo ikani aduka, pupo kusɔ ka ɓomikya-ɓaluku yi nimɔ, wakamigilyonitogɔ ndeke ɓata!» 26 Limbengi la ɓanyɛ li nilo apamikana ndi, ayungo bata miki no no ngu kugbe, apupo kuwa ndi. Miki aka ndi ɓikpɔngɓomɔ. ɓambanzɔ ɓudingi aka

ndi be: «okwini.» ²⁷ Luki limoti, Yeso agwi ndi kubokuko, amomoso, miki aka ndi bigba.

²⁸ Niyo Yeso ingyo ka ndabu, babibya kaki bamuusa ndi ni bitini na ibu bikedε be: «Ko bulya iki yo ibusu takokwononiga bi kokpumyo limbengi la bunye li nilo?» ²⁹ Yeso usikisya ndi be: «Bakwanana kokpumyo inguo ya limbengi la bunye li nilo pisi ka malumba aka.»

Yeso igilyini katumbulaga bulyo kukwaku na pupo kaki ka mbuku

(Matayo 17:22-23; Luka 9:43-45)

³⁰ Yeso na babibya kaki batukya ndi wa, bakitanaga ka iwili ya Galilaya. Kεga ndi kapa be mumbanzu ibito pa niyo a ndi mino. ³¹ A beyo, a ndi kaupá babibya kaki mutuu be: «Basutatu banu Mika-mumbanzu ka maboku ka bambanzu. Bamwo, masye masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku ka mbuku.» ³² Luki limoti, babibya bakega ndi kotombisyo isi ya manzina mi nimo, banabanga kamuuso.

Wani no a mutu wa ibiba luga ka babibya?

(Matayo 18:1-5; Luka 9:46-48)

³³ Yeso na babibya kaki bosila kuwa ndi ka Kapelenaumu. Ngbingo yi nino ba ndi mino ka ndabu, Yeso umuusa ndi be: «Mo bi kagya bodongoso kuga wo luki tino ko pisi?» ³⁴ Luki limoti, babibya badakyana ndi biwo. A beyo, ba ndi kagya bodongoso ko pisi kakisa kaiba be wani no a mutu wa ibiba kuge. ³⁵ Kuwa wa, Yeso ika ndi, umaka babibya kaki tekebe na baba, ubikya be: «Mutu kapa kaika wa mambwa, okwononi iki mutu wa mulifo ka batu

basi, ika goni mugya-ligubo kabu.» ³⁶ Kumbuso yi, ava ndi miki, abisa luga kabu. Niyo adungo, ubikya ndi babibya kaki be: ³⁷ «Mutu nino atilya miki abe nimu ko lino kami, etilyi imi bikpe. Na nino aketilya, ketilyigu imi aka, luki limoti, atilyi nino etikoku ndi.»

*Nino kegū mumuyoniso kusu a wai-dosu
(Luka 9:49-50)*

³⁸ Kuwa wa, Yuani abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo, tamini bi mutu bemoti kokpumya mambengi ma bunye ko lino kaku. To bi kapa kapakya kye kegū ka mudoṅṅo kusu.» ³⁹ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Makapokyonitogu, kye kegū na mutu gutugu bemoti aka nino akwanana kagya likpumuka limbanga ko lino kami, kumbuso yi enzinilya yanyenye. ⁴⁰ A beyo, mutu yi nino kegū mumuyoniso kusu, a wai-dosu. ⁴¹ Na mutu wasi nino amurá ndeke gutugu koro yo libo aka kye ma batu ka Kilisito, a lingunu, nakamubikya ambe, mutu yi nino inisanatu ndeke na mukalya kaki.»

*Angē, makogwonitogu ka bunye
(Matayo 18:6-9; Luka 17:1-2)*

⁴² Yeso abikya ndi be: «Mumbanzu kamokysiso bemoti ka bomiki nibo bebinikyana ka bunye, okwononi kakpikila litalu lakpu ko singasu, badikita ko liba lidingi bikudumu. ⁴³ Kika ni kubokuko umokyini ka bunye, ko. A binza kugbe iwe kogulya ka obili walingunu na kubokuko kumuti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, winda kuwa ko buku ba benze na benze, ko buku nibo kolimikigu

ndεke. ⁴⁴ [Kε beyo, a na batutu niɓo bulyaga bambanzu, bakokwogigu. A goni no buku niɓo kolimikigu ndεke.] ⁴⁵ Kika ni kugako umokyini ka banyε, ko. A binza ku kaku kogulya ka obili walingunu na kugako kumuti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, buɗikita kawa ko buku ba benze na benze. ⁴⁶ [Kε beyo, a na batutu niɓo bulyaga bambanzu, bakokwogigu. A goni no buku niɓo kolimikigu ndεke.] ⁴⁷ Kika ni liso umokyini ka banyε, muko. A binza ku kaku kogulya ka Bungama ko Kunzi no liso limoti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, buɗikita ko buku ba benze na benze. ⁴⁸ Kε beyo, <a na batutu niɓo bulyaga bambanzu, bakokwogigu. A goni no buku niɓo kolimikigu ndεke.> ⁴⁹ A beyo, bakongogo ndεke muttu yikaka-yikaka ko buku muɗongoni beyo boɓungusyogo mino malili na liniko*.

⁵⁰ Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino bata lo akwanana kondingimosogo? Wikoni na liniko kuso kunu, mika na maziyo luga kunu.»

10

*Yeso akapá muttu ko bulya yisikiso muko
(Matayo 19:1-12; Luka 16:18)*

¹ Niyo Yeso atukya ndi mino wa, aga ka iwili ya Yudea, azaba ndi kusyaku wagogo wa Yolodani. Bambaza ka bambanzu bamumukana bata ndi ka kpolo kaki, apunga kaupá muttu

---

9:48 9:48 Wanda ka Isaya 66:24. * **9:49** 9:49 liniko: A likingyosi la apepe nino bapága ndi Kunzi ni bagyini na liniko. Wanda goni ka Balawi 2:13.

mudɔngɔni beyɔ agyaga ndi mino. ² Bafalisayo bemoti-bemoti bodoku ndi kabɔɔ na mɔnzina, bamuusa be: «Ambe, mutuu kusu akpamyatu maluku kasikisa mukaki?» ³ Yeso usikisya ndi be: «Mutuu tino se mbeyi mo Musa amupá ndi?» ⁴ Ibu aka ndi na iyi be: «Musa atipá ndi mutuu be maluku akpikogi balawa musikisa muko, kumbuso yi, akpumyo se kɔwa.» ⁵ Yeso ubikya ndi be: «Amukpikilya ndi mutuu mi nimo beyɔ ko bulya buru ba mambengi kunu. ⁶ Luki limoti, katukya ndi ka mupunganagi, ngbingo yi nino Kunzi a ndi mino kagya obili, agya ndi maluku na muko. ⁷ <Kinili, maluku asaga ndeke abaki na amaki, bika kɔwa pa imoti na mukaki, ⁸ ibu basi baba biita nzuyi yimoti.> Kɔwa wa, bakikigu bata baba, luki limoti, nzuyi imoti aka. ⁹ Yeki a beyɔ, mumbanzu kogbonosonitogu nilo Kunzi omotoni.»

¹⁰ Niyɔ bogulya ka ndabu, babibya bamuusa bata ndi Yeso likpamuka li nilo. ¹¹ Iyi aka ndi na ibu be: «Mumbanzu kasikisa mukaki, ava wagɔɔ, iba ogyini bilya. ¹² Muka wasi katukya mbunyaki, avye, iba ogyini goni bilya.»

*Yeso akaudukilyo bomiki bubunga
(Matayo 19:13-15; Luka 18:15-17)*

¹³ Bambanzu bemoti-bemoti badulyoku ndi Yeso na bomiki be ubisilyi mabɔku. Luki limoti, babibya bunyakilya ndi. ¹⁴ Niyɔ Yeso ina beyɔ, limbengi atula ndi, ubikya babibya kaki be: «Husoni bomiki boduku kunu no mino!

10:6 10:6 Wanda ka Mupunganagi 1:27; 5:2. **10:8** 10:8 Wanda ka Mupunganagi 2:24.

Makupokyonitogũ, kye Bungama ko Kunzi a ko bulya ka batũ bi nibo ba abe ibũ. ¹⁵ A lingũũ, nakamũbikya ambẽ, mutũ wasi ninũ kabailyagigũ Bungama ko Kunzi mũdũngũni abe miki mũkedẽ, kakwananigũ ndeke kogulya mino.» ¹⁶ Kumbuso yi, udungaga ndi bomiki bo, ubisilya maboko, udukilya bũbunga.

*Yeso na mutũ wa lingama
(Matayo 19:16-30; Luka 18:18-30)*

¹⁷ Niyo Yeso atũkilya ndi ligundu, alũkũ bemoti adulyoku ndi mbangu, ogwa na moli kambwa kaki, amuusa be: «Muwonisilo wanza, nakwanana piye kagya bũni kainisono na obili wa benze na benze?» ¹⁸ Asikisya ndi be: «Ko bulya iki yo wo mino kemaka be mutũ wanza? Mũmbanzũ gutũgũ bemoti aka kegũ wanza kiki ni Kunzi aka mũkaka. ¹⁹ Wibagatu mũtũũ nima: «Wakamwonitogũ mũmbanzũ, wakogyonito bilya, wakibonitogũ, wakabukulyogonitogũ mũmbanzũ likpũmũka, wakagyilyonitogũ mũmbanzũ bũnye, mũbanga abakũ na amakũ.»»

²⁰ Alũkũ yi ninũ asikisya ndi be: «Muwonisilo, nagyaga mũtũũ mi ninũ masi katũkya ndi ka limiki kami.» ²¹ Yeso anda ndi bizumuuu, na sipananiso sasi abũkya be: «Ubwi luki limoti aka: waga, wagaba makpũmũka kakũ masi. Ugbananilyaga batũ ba yangya buyi bi. Kũwa wa, winisana ndeke na lingama kũgũ wa lisyẽ. Kumbuso yi doku, webyoku.» ²² Luki limoti, wa

aluku no ukana mino beyo, alyo ndi kumbu, aga ni ongbutini bikpu kye a ndi na lingama lidingi.

²³ Yeso unda ndi babibya kaki nibo ba ndi ni bakungulini bizumuu, ubikya be: «A yapupu ka batu nibo ba na mukumbo kogulya ka Bungama ko Kunzi!» ²⁴ Babibya bombobaya ndi ngbingo yi nino bukana mino munzina mi nimo. Luki limoti, Yeso ubikyoku bata be: «Bomikami, a yapupu kogulya ka Bungama ko Kunzi!» ²⁵ A yapupu ka ngamia kakitanaga ka ngala ya musada. Luki limoti, a bata yapupu kugbe ka mutu wa lingama kogulya ka Bungama ko Kunzi.» ²⁶ Niyoy babibya bukana beyo, bombomboyo bata ndi kugbe, banuusana be: «Wani se kawa no akwanana kainisa na muhukuso?» ²⁷ Yeso unda ndi bizumuu, ubikya be: «Luki nilo bambanzu bakakwananigu kagya gutugu iki yi aka, Kunzi agyatw iyi, kye kegw no luki gutugu limoti aka nilo agyagya Kunzi.»

²⁸ Kawa wa, Petele abikya ndi be: «Ibusu, tosoni ndi masi, tapunga kaubibya.» ²⁹ Yeso asikisya be: «A linganu, nakamubikya ambe, mumbanzu kasa ndabu kaki, usa bamamaki, usa basali kaki, asa amaki ikani abaki, usa bomikaki ikani botiko kaki ko bulya kami, na ko bulya Mongoni Manza, ³⁰ katukya mbiya wanu, mutw yi nino inisana na bandabu, bamamaki, basali, bamaki, bomiki na botiko kakitaga nganga miya imoti, pa imoti na igyogyiso goni. Na ka masye nimo akodoku, inisana ndeke na obili wa benze na benze. ³¹ Luki limoti, batw budingi nibo ba kambwa bika ndeke kumbuso, na nibo budingi ba kumbuso bika kawa ndeke kambwa.»

Yeso obikyini ka nganga ya yisaa bulya kuk-wakũ kaki

(Matayo 20:17-19; Luka 18:31-34)

³² Ngbingo yi ninɔ Yeso na babibya kaki ba ndi mino ko pisi kadaka ka Yelusalema, iyi, a ndi kakpakyana kambwa kabũ. Babibya ba ndi kombomboyo, na batũ niɔ ba ndi kaubibya ba ndi na kubangakũ. Yeso akida ndi ka kpolo na babibya tekebe na baba, apunga kautumbulyaga niɔ asilyo banũ. ³³ Iyi aka ndi na ibũ be: «Takadaka ka Yelusalema. Kũ beyo, basutatu Mika-mumbanzũ ka bokumu-kumu na ka bowonisilo ba mutũ. Ibũ, babikya banũ be bamwi, basuta ka maɔokũ ka batũ niɔ bakamibigu Kunzi. ³⁴ Batũ bi niɔ batiba banũ bikyaaa, babakyaga na botikito, batina pimbo, bamwo. Luki limoti, kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbũkũ.»

Yakɔbo na Yuani bokungini bũngama

(Matayo 20:20-28)

³⁵ Kumbuso yi, bomika Zebedayo baba beyo ka Yakɔbo na Yuani, bakpuɔoku ndi Yeso, babikya be: «Muwonisilo, to bi kapa ambe tigyilya niɔ takaukunga.» ³⁶ Yeso umuusa ndi be: «Makapa be namugyilyi iki?» ³⁷ Ibũ aka ndi na iyi be: «Takapa ambe ko ngbingo yi ninɔ wika banũ mino ka ibiba kakũ, tilikiso buwobi na iwe, mutũ bemoti ka kambanzikaniko kakũ, wagogo ka kulekuke.» ³⁸ Luki limoti, Yeso ubikya ndi be: «Makegu kaiba niɔ makekunga. Makwananatu kamwo kopo wa yigyogyiso ninɔ namwo banũ?»

Ikani kogwo inguo ya ifatiso* niyo, imi, nogwa banu?»³⁹ Basikisya ndi be: «Iyo, takwananatu.» Yeso ubikya ndi be: «Makwananatu kamwo koro wa yigyogyiso yi nino, mogwa inguo ya ifatiso yi niyo, imi, nogwo.⁴⁰ Luki limoti, ka nilo o ndi kalikiso mumbanzu ka kumbanzikaniko ikani ka kulekuke kami, kegu ligubo kami. Bapa nibayo a ko bulya ka batu nibo bubungusilyaga ndi.»

⁴¹ Niyo babibya bagogo tekebe bukana mino beyo, mambengi utula ndi na Yakobo ibu na Yuani.⁴² Yeso umaka kuwa ndi basi, ubikya be: «Mibagatu be bangama bakpukpu ba bevananza ba obili yi nima batiwaga bevananza kabu na mupamu. Batu bakpukpu buditaga batu bagogo na bungama kabu binvi.⁴³ Luki limoti, kikonitogu beyo luga kunu. Bemoti kunu kapa kaiko matu wa ibiba, okwononi iki mugyaligubo kunu.⁴⁴ Mumbanzu kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu ka batu basi.⁴⁵ A beyo, Mika-mumbanzu kodokugu ndi kye biki kagugubyo. Luki limoti, oduku ndi kagugubyo bambanzu, kapa obili kaki abe mukalya kaukulaga batu budingi ka bunye.»

Yeso ahukusini Balatimayo

(Matayo 20:29-34; Luka 18:35-43)

⁴⁶ Kuwa wa, Yeso na babibya kaki bosila ndi ka Yeliko. Wa ba ndi mino kuwa kopupa ka gufu yi nino pa imoti na ambaza mudingi ka bambanzu, matu bemoti wo kolobu ya mamomo a ndi

---

* **10:38** 10:38 inguo ya ifatiso: Ko pisi ya likingyosi li nili, Yeso akanzina kugu wa yigyogyiso na kukwaku kaki.

wakiko ka kpɔlo wo pisi, anikukungya. Mutu yi ninɔ ina ndi bɛ Balatimayɔ, mika Timayɔ. ⁴⁷ Niyɔ ukana bɛ Yeso wa Nazaleti nɔ, apunga ndi kapamikanaga bɛ: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!» ⁴⁸ Bambanzu budingi banyakilyaga ndi bɛ adaki. Luki limoti, apamikanaga kɔwa bɔta ndi kugbɛ bɛ: «Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

⁴⁹ Yeso amaga ndi, abikya bɛ: «Mumokoni.» Bamaka kɔwa ndi, babikya bɛ: «Wika kɔwa na liluku aka! Wamaga, akaumaka!» ⁵⁰ Kɔwa wa, ambimba ndi koti kaki, atukya bidafa, aga ku Yeso a ndi mino. ⁵¹ Yeso amuusa ndi bɛ: «Wakapa bɛ nɔgyilyi iki?» Iyi aka na iyi bɛ: «Muwonisilo, nakapa amɛ napungɛ bɔta kaina.» ⁵² Yeso abikya ndi bɛ: «Waga, baya kaku uhukusini.» Aluku nɔ apunga bɔta ndi kaina wa ka wa, apunga kɔwa kabibya Yeso.

11

Yeso ogulyini ka Yelusalema

(Matayɔ 21:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

¹ Yeso na babibya kaki ba kɔwa ndi buwobi kadwe ka Yelusalema, misa yo giyo ya Betefagi na Betania, buwobi na Ngupa ya Mizeituni. Kɔwa wa, Yeso utika ndi babibya baba kambwa luga ka babibya kaki, ² abikya bɛ: «Wondoni ka mugi nimana a kambwa kunu ma. Niyɔ aka yɔ mosilo, matakanya mikya punda mukandila wa, ninɔ mambanzu gutugu bemoti aka kanodokigu mino. Mukuloniku, modoku na iyi kɔnɔ.

³ Mumbanzu kamumuusa be: <Ko bulya iki yo mo mino kagya beyo?> Musikisyonni be: <Mombukwono-dosu a no nzoyi yi, luki limoti, kolipyigu na iyi, amigisokuto.>»

⁴ Babibya baba bi nibo baga kuwa ndi, batakanya mikya punda mukandila kunzi, buwobi na mupumi ma ndabu ka kpolo wo pisi. Bakula ndi. ⁵ Batu bemoti-bemoti nibo ba ndi wa, bumuusa ndi be: «Iki yo makagya yo? Ko bulya iki yo ma mino kakula?» ⁶ Busikisya ndi mudongoni beyo Yeso ubikya ndi mino. Batu bi nibo busa ndi kaaga na iyi. ⁷ Badulyoku ndi Yeso no mikya punda no, bolosogo botu kabu kugu yi, ika mino. ⁸ Bambanzu bakpu ba ndi koolosogo botu kabu ko pisi, bagogo banolosogo mangwa ma masisi nino bakogo ndi ka botiko. ⁹ Batu nibo ba ndi kampakanya kambwa na kumbuso ka Yeso baranga ndi kapamikanaga be:

«Kunzi avi ibiba!

Kunzi afukulyi bubunga nino akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu!

¹⁰ Kunzi ofuki bubunga ka bungama nibo akodoku, bungama ka titosu beyo ka Daudi!

Kunzi nino kugu kugbe avi ibiba!»

¹¹ Yeso osila kuwa ndi ka Yelusalema, ogulyo ka Ndabu ko Kunzi. Ku beyo, oyikanaga ndi, ina makpumuuka masi, opuro. A kuwa ndi bugogo, aga pa imoti na babibya tekebe na baba miso ya Betania.

*Yeso ogbongini sibukuso
(Matayo 21:18-19)*

¹² Bũgala bi, wa ba ndi mino katũkya ka Betania, Yeso imũkana ndi nza. ¹³ Ina ndi byi sibũkũso simoti ßene opiyoni mapakũ ßipi. Aga ndi kaanda anasima ße akwananatu kaina bumo kũgũ yi. Luki limoti, niyũ osila kũwa ndi buwobi nosu, atakanya asi mapakũ aka. A ßeyũ, kegũ ndi ko ngbingo wo bumo yi. ¹⁴ Kũwa wa, Yeso agbanga ndi sibũkũso si niso ße: «Katũkya na lisyẽ li nili, mũmbanzũ kalyigũ ndeke ßata bumo kakũ!» Babißya kaki ßũkana ndi likrũmũka li nilo.

Yeso ukpummyini ßambula ka Ndabũ ko Kunzi (Matayo 21:12-17; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

¹⁵ Kumbuso yi, ßosila ndi ka Yelusalema. Niyũ Yeso ogulyo ka Ndabũ ko Kunzi, apũnga ndi kaukpumya batũ nißo ßa ndi kagaba na nißo ßa ndi koluwo kũ ßeyũ. Utindikaga ndi ßamiza ka batũ nißo ßa ndi kogomosyoño buyi, na ßokiti ka nißo ßa ndi kaũgaba ßonzuwo. ¹⁶ Upakya ndi goni batũ ßa likumbogi kakitanaga nolu ka pa yangba ya Ndabũ ko Kunzi. ¹⁷ Kumbuso yi, upá ndi mũtũũ ße: «Kunzi abikya ndi ßingbanganya ka Mõbiso kaki ße:

«Balikyaga ndeke ndabũ kami ße ndabũ ya malũmba ka ßevananza ßayasi.»

Luki limoti, ifunu moitisini kũwa pa ya kisũma ka batũ ßo kubakũ!» ¹⁸ Ngbingo yi ninũ ßokumu-kumu na ßowonisilo ßa mũtũũ ßũkana ndi mino likrũmũka nilo ßeyũ, ßapũnga ndi kakisa ße ßamwũ se piyẽ no

pisi tino. A ɓeyɔ, ɓa ndi kabanga kye mutuu kaki a ndi kaumbanga batu basi. ¹⁹ Niyɔ ɓugɔɔ ogwo, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓopupa ndi ka Yelusalema.

Mutuu ko bulya sibukuso niso Yeso agbanga ndi
(Matayo 21:20-22)

²⁰ Bugalo bi na ɓusɔbi, ngbingo yi nino ɓa bata ndi mino kakitaga ko pisi yi niyɔ, ɓina ndi sibukuso si niso kuwa sikwo kadwe ku kwa ku ko lyo. ²¹ Petele atamana nilo okitogi bi, abikya Yeso ɓe: «Muwonisilo, wina sibukuso si niso wogbongi bi ku okwi mino.» ²² Yeso ubikya kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓe: «Muboilyoni Kunzi. ²³ A lingunu, nakamubikya ambe, mutuu yi nino abikya ngupa yi niyina ɓe: «Mukuko, widikitoku ko libo lidingi», ni kegu na ɓotumo ka limbengi, kika na baya ɓe likpamuka nilo igyonosatuu, Kunzi agyilyatuu. ²⁴ Kinili, nakamubikya ambe, luki lasi nilo makungaga, wikoni na baya ɓe minisonini nolu. Kunzi amupatu. ²⁵ Ngbingo yi nino momogi mino kalamba, makika na likpamuka na mumbanzuu, mapilya, kye Obonu nino kugu wa lisyɛ amupilyito goni ɓunye kunu. [²⁶ Luki limoti, makupilyogi ɓengeni, Obonu nino kugu wa lisyɛ kamupilyigu ndeke ɓegɛyɔ.]»

Ngu ka Yeso akotukyoku yani?
(Matayo 21:23-27; Luka 20:1-8)

²⁷ Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓigoku bata ndi ka Yelusalema. Wa a ndi mino kakkakyana ka Ndabu ko Kunzi, ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mutuu na ɓambokuu-mboku ɓakpudofoku ndi,

28 bamuusa be: «Wakagya makpamuka mi nimana no ngu tino? Wani no upa ndi ngu kagya yi?» 29 Yeso usikisya ndi be: «Imi, nakamumuuso likpamuka limoti aka. Isikisyoni, namutumbulyaga kawa be nakagya no ngu ka wani. 30 Ibatiso ka Yuani apunya kugu wa lisyε ikani ka bambanzu? Isikisyoni.»

31 Luki limoti, bapanga ndi kainzinzinya luga kabu, banabikya be: «Takosikisyo be apunya kugu wa lisyε,» atimuusatu be: «Yeki a beyo! Ko bulya iki yo makabinikyanagu ndi likpamuka kaki?» 32 Takosikisya be: «ka bambanzu», (Ba ndi kabanga ambaza ka bambanzu bi nibo ba ndi wa. A beyo, ibu basi sibagatu ndi be Yuani a ndi mugyalandu walinguna.) 33 Kawa wa, basikisya ndi Yeso be: «Takibigu.» Yeso aka ndi na ibu be: «Gutugu imi aka, nakamutumbulyigu goni ikani nagyaga makpamuka mi nimo no ngu ka wani.»

12

Lizuni ka bagya-ligubo budiya (Matayo 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Kumbuso yi, Yeso apanga ndi kaunziniya pisi ka mozuni. Ubikya ndi be: «Aluku bemoti akuna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi, akpo libye liuta humo yi, opika ndi manala ko bulya ka bobubulyo bo tiko. Kumbuso yi, ukanana ndi na bagya-ligubo kobuulyaga tiko yi niyo, akpakyana ndi. 2 Niyo ngbinga mubuulyo masolo itulyana, atika mugya-ligubo kaki bemoti ku ka bagya-ligubo bo tiko yi niyo be bapiku kawa masolo

mi ma kaki. ³ Luki limoti, bagwi ndi mūgya-ligubo nɔ, balya na buma bisususa, bamigisoku mabokū papuyi. ⁴ Mombukwono tiko atikoku bata ndi mūgya-ligubo wagogo. Bayipaga ndi ka mū, babubiso bitu na mosikoni. ⁵ Atikoku bata wago, bamwo. Utikoku kawa ndi bagogo bakpu, bagya-ligubo bo bubuma ndi bemoti-bemoti, bumwogo bagogo. ⁶ Mombukwono tiko asikana kawa ndi na matu bemoti aka: matu yi ndi ni mikaki ninɔ mapaka. Ka mulibo, atika ndi, anasima be: <babangatū.> ⁷ Luki limoti, bagya-ligubo bi nibo babikyana ndi luga kabu be: <Aluku yi ninɔ alya ndeke lisima nimu! Doniku, tamwini, kye lisimo iki kawa lo kusu!> ⁸ Bagwi ndi miki nɔ, bamwo, bombimba manda kaki kunzi wo tiko.»

⁹ Yeso uusa kawa ndi be: «Mombukwono tiko agya kawa banu bu? Odoku banu, ulumwisaga bagya-ligubo bi nibo, upa kawa bagya-ligubo bagogo tiko yi niyo. ¹⁰ Makanotongulogigu nilo bokpikaga ka Mofiso Motu be:

<Litalu nilo bopipiko bombimba ndi
ilu kawa lo iita ndi litalu la izangiya ka
mubumbe.

¹¹ Mombukwono-dosu nɔ agya ndi beyo,
a likpamuka limbanga ko miso kusu!>»

¹² Bangama ka Bayuda bakisa ndi pisi kagwi Yeso. Luki limoti, babanga ndi ambaza ka bambanzu. Ba ndi ni bibini be atwa ndi lizuni li nilo ko bulya kabu. Basa ndi, baga.

*Yuuso ko bulya yikalya manzanza
(Matayo 22:15-22; Luka 20:20-26)*

¹³ Batikilyoku ndi Yeso Bafalisayo bemoti-bemoti na batu ba lidu ka Elodi. Batu bi nibo barunga ndi kabobo na munzina. ¹⁴ Bodoku ndi kamuusa Yeso be: «Muwonisilo! Tibagatu ambe wa mutu walingunu, wakabangagigu mumbanzu gutugu bemoti aka. Wakundagigu goni bambanzu kabyenene na ibiba kabu. Luki limoti, wowonisilogo na bungbingbili beyo Kunzi apaga mino be obili kusu iki. Tibikya neki ambe, takwananatu kakalya manzanza ka Kaizali, Ngama mudingi wa Baluma? Takalyito ikani takokolyonito?» ¹⁵ Luki limoti, Yeso iba ndi tamanaga kabu ya kuboboku, usikisya be: «Ko bulya iki yo mo mino kakisa kobo? Iponiku ambuma bemoti, namini.» ¹⁶ Bapa ndi ambuma bemoti. Yeso umuusa ndi be: «Mulundu no lino ka wani li?» Basikisya ndi be: «Ma ka Ngama Kaizali.» ¹⁷ Yeso aka kawa ndi na ibu be: «Muponi neki Kaizali makpamuka nimo okwononi na iyi. Mapa Kunzi nimo ko Kunzi.» Niyobukana sikisyo yi niyo, bombombaya ndi kugbe.

*Basadukayo bamusini Yeso bulyo yipupo ka mbuku
(Matayo 22:23-33; Luka 20:27-40)*

¹⁸ Bemoti-bemoti luga ka Basadukayo nibo babikyaga be bamanda kopupogigu ka mbuku bakpudoku ndi Yeso, bamuusa kawa be: ¹⁹ «Muwonisilo! Musa atibikya ndi be: «Mamaki mumbanzu kokwo, asa mukaki ni kobukutigu na iyi, akwanana be mamaki amigilyi woko yi

ninɔ, kye abukutiyagi yaa-daki ninɔ okwa ndi bomiki.» ²⁰ A ndi na bomiki baluku bi madiya na ika nibo bopupa ndi mama mimoti. Puta ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni kobukutigu na iyi. ²¹ Syononogo kaki amigilya ndi woko yi ninɔ, okwa ndi ni kobukutigu iyi begeyo. Igyonosa ndi mufongoni begeyo ka mamabu yi ninɔ wa masaa, ²² na kabu basi madiya na ika. Bolumwaga ndi ni bakobukutigu na iyi. Kumbuso yi, muko yi ninɔ okwa kuwa ndi goni iyi. ²³ Ka lisyε lipupo ka bambuku, wa batu nibo bokwoga ndi bopupo mino, muko yi ninɔ ika ndeke muko wani luga kabu? A beyo, ibu basi madiya na ika bavatu ndi!» ²⁴ Yeso usikisya ndi be: «Kinili mabufungogo, kye makegu kotombisyo Mobiso Motu ikani ngu ko Kunzi. ²⁵ A beyo, ngbingo yi ninɔ samanda opupa ndeke mino ka bambuku, baluku bakuvigu ndeke bata boko ikani boko kavyege. Luki limoti, bika ndeke mufongoni abe samalaika ba kugu wa lisyε. ²⁶ Ko bulya yipupo ka bambuku, makanotongulogigu mbeyi ndi ka kitabu ka Musa nilo Kunzi abikya ndi buwobi na gbogo niyo a ndi kagbandikana? Abikya ndi Musa be: «Imi, na Kunzi ka Abalahamu, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakobo» ²⁷ Yeso omotiloku ndi be: «Kunzi kegu Kunzi ka samanda, luki limoti, a Kunzi ka batu nibo ba bubisi. Ibunu, ma bubungaga lingunu.»

Mutu mudingi kuge
(Matayo 22:34-40; Luka 10:25-28)

²⁸ Muwonisilo wa mütuu bemoti a ndi wa ngbingo yi ninɔ Yeso ba ndi mino ka bodongoso na Basadukayo. Muwonisilo nɔ ina ndi be Yeso usikisya ndi yanza. Akpuɔoku kɔwa ndi, amuusa be: «Mütuu tino mɔ a mudingi kugbe kakitaga magɔ masi?» ²⁹ Yeso asikisya ndi be: «Mütuu nimɔ a mudingi kugbe kakitaga magɔ masi nima: <Ʋkana, Izaleli! Mombukwono-dosu Kunzi kusu ni Mombukwono-dosu yikaka aka. ³⁰ Mɔpa Mombukwana-daku Kunzi na limbengi kakɔ lasi, na mütamanagi kakɔ masi na yimibo kakɔ yasi, no ngu kakɔ yasi.> ³¹ Mütuu ma yiɔa nima: <Mɔpa bengeni mɔɔngɔni beyɔ wipago mino iwe mombukwana-daku.> Kegɔ na mütuu magɔɔ nimɔ okitogi nimana miɔa ma na izangiya.»

³² Kɔwa wa muwonisilo wa mütuu abikya ndi Yeso be: «A binza, Muwonisilo! Wobikyi ka lingunɔ be Mombukwono-dosu a Kunzi bemoti aka na kegɔ no Kunzi wagɔɔ kiki asi iyi aka. ³³ Mɔmbanzɔ akwanana kapa Kunzi na limbengi kaki lasi, na yimibo kaki yasi, no ngu kaki yasi na kapa bengeni mɔɔngɔni beyɔ ipaga mino iyi mombukwana-daki yi. Niyo a na izangiya kugbe kakitaga gutugɔ banyama basi nibɔ tabɔsyilyaga Kunzi ikani bapere bagɔɔ basi nibɔ tapaga.» ³⁴ Niyo Yeso ina ndi be asikisyi na yimibo, abikya be: «Wakegɔ byi na Bungama ko Kunzi.» Kumbuso yi, mɔmbanzɔ gutugɔ bemoti aka kikipundagu ndi bata kamuuso likpɔmɔka.

12:30 12:30 Wanda ka Yigilya 6:4-5.   **12:31** 12:31 Wanda ka Balawi 19:18.   **12:33** 12:33 Wanda ka Jseya 6:6.

Kilisito ibu na Ngama Daudi
(Matayo 22:41-46; Luka 20:41-44)

³⁵ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kapá mutiwi ka Ndaɓu ko Kunzi, uusa ndi ɓe: «Bowonisilo ɓa mutuu ɓakwanana piye kabikya liki ɓe Kilisito a miko-mika ngama Daudi?

³⁶ Daudi ɓikpe, ni a mutumo na Limbengi-Lotu, abikya ndi ɓe:

«Mombukwono-dosu Kunzi abikya ndi Mombukwana-dami ɓe: Doku kaiko ka kumbanzikaniko kami, kadwe ku kwa ku nubiso ndeke mino bomuyoniso kaku kusili wa ɓakagba kaku.»

³⁷ Daudi iyi mombukwana-daki yi amakaga Kilisito ɓe «Mombukwono-dosu.» Igyonosu kuwa liki ɓe Kilisito iki miko-mikaki?»

Ambaza wakpu ka bambanzu a ndi kamukana Yeso na magyaga.

Yeso akauyoyo bowonisilo ɓa mutuu
(Matayo 23:1-36; Luka 20:45-47)

³⁸ Kusɔ wa mutuu kaki, Yeso ubikyaga ndi bambanzu ɓe: «Wibuulyonito na bowonisilo ɓa mutuu, ɓapaga kakpakyana ni bimokisyogini ɓalɔpu ɓakpukpu, biki kaumuuso na ibiba ka ɓapa ɓaya musilyoni. ³⁹ Bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka bandabu ɓaya malumba, na goni ka moliki ma ibiba ka ɓapa ɓaya bodumo. ⁴⁰ Bukupyaga ɓowoko no ɓou makpumu ka masi nimo bikaga nomu, na ko ngbingo yi ninɔ goni no, ɓanubɔɔ na malumba

mandandanda kye binisoni abe batu banza. Kinili, Kunzi usombisa ndeke yapu kugbe.»

*Yeso akabiba apere ko woko
(Luka 21:1-4)*

⁴¹ Kuwa wa, Yeso ika ndi ka kpolo wa mumbi ma apere ka Ndabu ko Kunzi. A ndi kaina beyo bambanzu ba ndi mino kadikita buyi ka mumbi. Batu ba lingama bakpu ba ndi kadikita buyi budingi. ⁴² Woko muko yi bemoti wa yangya odoku ndi goni iyi kadikita ikya bambuma maba nibo kegū ndi na izangiya kugbe. ⁴³ Yeso umaka kuwa ndi babibya kaki, ubikya be: «A lingunu, nakamubikya ambe, woko wa yangya yi nimuna no opi iyi yidingi ka mumbi kaukitaga batu bagogo basi. ⁴⁴ A beyo, batu bagogo basi bopi buyi nibo ba kegū bata bi na ibu na ligubo. Luki limoti, iyi, ka yangya kaki, opi masi nimo o bi nomu kaibuulyogo ka obili kaki.»

13

*Yeso obikyini be bapanzatu banu Ndabu ko
Kunzi
(Matayo 24:1-2; Luka 21:5-6)*

¹ Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mino kopupo ka Ndabu ko Kunzi, bemoti ka babibya kaki abikya ndi be: «Muwonisilo, wina! Matamu tino mana manzanza ma! Bandabu tino bayina bayidingi-dingi ba!» ² Yeso asikisya ndi be: «Watu kaina bandabu bayidingi-dingi bi niba-yina? Litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndeke kugu wa lagogo, apanzikana ndeke masi.»

*Yigyogyiso niyo odoku ndeke kambwa wa mulibo ma obili
(Matayo 24:3-14; Luka 21:7-19)*

³ Yeso a ndi wakika ka Ngupa ya Mizeituni kambwa wa Ndaḅu ko Kunzi. Kūwa wa, Pētele, Yakōḅ, Yuani na Andilia ḅamuusa ndi ḅikedē ḅe: ⁴ «Tibikya mbeyi, likpamuka li nilo igyonosa ndeke ngbinga tino? Luki tino lo atimibisa ndeke ngbingo yi nino makpamuka mi nimo masi odoku ndeke mino?»

⁵ Yeso usikisya ndi ḅe: «Wiminyonito, mambanzu gutugu bemoti aka kamubonitogu. ⁶ Bambanzu ḅudingi ḅodokuto ndeke ko lino kami, ḅanabikya ḅe: «Imi ni Masiya». Būḅogḅo ndeke ḅambanzu ḅudingi. ⁷ Ngbingo yi nino mukana ndeke mino ḅomongoni ḅa munga na ḅakambē ḅi, makobongonitogu. Masi nimo igyonosatū, luki limoti, kikigu mbeyi mulibo ma obili. ⁸ A ḅeyo, livananza limoti abumanaga ndeke na livananza lagogo, ḅungama bimoti ulananaga ndeke na ḅungama ḅagogo. Ka ḅapa dididi, ika ndeke na ḅazigizo na ayandi wapū. Makpamuka mi nimo masi ika ndeke mūdōngoni abe mupunganagi ma mūzuzula ma libukuti aka.

⁹ Luki limoti, ifunu, wibuulyonito! Bamulikisatū ndeke ka ḅongbongu, ḅamubuma ḅibetele ka ḅandabū ḅaya malumba ka Bayuda. Bamusombisa ndeke kambwa ka ḅangama ḅa ḅewili na ḅangama ḅakpukpu ko bulya kami. Mika kūwa ndeke ḅademū kami kambwa kabū. ¹⁰ A ḅeyo, okwononi mbeyi ḅe ḅabikyagi Mongoni Manza ka ḅambanzu ḅasi. ¹¹ Ngbingo

yi ninɔ bamugwi ndeke mino, binda na ibunu kamusombiso, makombomboyonitɔgɔ kambwa bɛ tobikyoku bɛni. Luki limoti, bikyoni nilɔ aka lɔ amupupo ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ. A bɛyɔ, kɛgɔ ibunu bɔ manzina ndeke, luki limoti a Limbengi-Lotu. ¹² Ko ngbingo yi ninɔ, mambanzu agabaga ndeke mamaki bikpe ka kukwakɔ, baba agya mikaki bɛgɛyɔ. Bomiki bɔitilya ndeke babukuta kabɔ, bumwisiso. ¹³ Bambanzu basi bamumɔya ndeke ko bulya lino kami, luki limoti, mɔtɔ yi ninɔ okibya ndeke kadwe ka mulibo, inisana na muhukuso.»

Yigyogyiso yidingi

(Matayo 24:15-28; Luka 21:20-24)

¹⁴ «Maminatu ndeke ninɔ bamakaga bɛ <Mɔpɔpɔta mumbanga>, bamomosini ka pa niyɔ kokwononigɔ bɛ iki mino. (Mɔtɔ yi ninɔ akatangulaga likpɔmɔka li nili, ũkanito isi yi binza.) Kɔwa wa, batɔ niɔ bika ndeke ka iwili ya Yudea bogwa ndeke mbangɔ misa ya bangɔpa. ¹⁵ Mɔtɔ ninɔ ikaga ndeke kugbondo, kakwananigɔ bata kosyo kovoku luki ka ndabɔ. ¹⁶ Mɔtɔ ninɔ ikaga ndeke ko tiko, kakwananigɔ ndeke bata kaiga kɔ kaki kava kutuko. ¹⁷ Ka masyɛ mi nimɔ, boko ba bamɔma na niɔ bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu. ¹⁸ Lumboni ambe likpɔmɔka li nilɔ kigyonosonitɔgɔ ko ngbingo wa ndɔbɔ. ¹⁹ A bɛyɔ, masyɛ mi nimɔ ika ndeke masyɛ makigyogyisa yakpɔ kɔgbɛ niyɔ kanigyonosigɔ ndeke katukya ka mɔpɔnganagi ma ɔbili, wa

Kunzi agya ndi mino masi kadwe na lisyε li nili. Na inguo ya yigyogyiso yi niyo kigyonosigũ ndeke bata. ²⁰ Mombukwono-dosu kokundumosi ndi masyε mi nimɔ, iba kegũ na mumbanzũ gutũgũ bemoti aka ninɔ ahũka ndeke. Luki limoti, okundumosa ndi beyɔ ko bulya ka batũ niɓɔ ɣpɣnaga ndi. ²¹ Kika ni mumbanzũ amubikyini be: <Winoni! Kilisito a wanũ!> Ikani <A kũ!>, makabinikyononitɔgũ. ²² A beyɔ, bakilisito ba bɔngɔ na bogyalandũ ba kũɓɔɓɔkũ ɓopupokuto ndeke. Bagyaga ndeke mokingyosi na makpɣmũka mumbanga-mbanga kakisa kaubungusogo gutũgũ batũ niɓɔ aka ɓɔ Kunzi ɣpɣnaga ndi. ²³ Eεε ibunu, wiminyonito nekĩ! Imi, namutukusyi motili kambwa aka ka masi nimɔ.»

Mika-mumbanzũ akaigoku
(Matayo 24:29-31; Luka 21:25-28)

²⁴ «Luki limoti, ka masyε mi nimɔ, kumbusa wa igyogyiso yi niyo, mɔni olimika ndeke bipi. Timba kanzigũ ndeke bata. ²⁵ Mangutũ onyukogoku ndeke kotukyoku kũgũ wa lisyε. Makpɣmũka mo ngu nimɔ kũgũ wa lisyε izakũla ndeke ɓingbwuku-ngbwuku. ²⁶ Bamina kũwa ndeke Mika-mumbanzũ kodoku ka bekuɓa, mutumo no ngu yidingi na ibiba. ²⁷ Utika ndeke ɓamalaika ka mondu masi makwanganya ma ɔbili katũkya ka mutili mumoti kadwe ka magɔgɔ kaɣmɣmũla ɓambanzũ ɓasi niɓɔ ɣpɣnaga ndi.»

13:25 13:25 Wanda ka Isaya 13:10; 34:4; Ezekieli 32:7; Yuweli 2:10; 3:4. **13:26** 13:26 Wanda ka Danyele 7:13.

*Yeso akatwa lizuni la sibukuso
(Matayo 24:32-35; Luka 21:29-33)*

²⁸ «Hukononi mutiwi nimo sibukuso akapá. Ngbingo yi nino mapaku ma sibukuso obuukonogo mino, magogo arunga kabaka, mibaga be syangasu a kuwa buwobi kobuniko. ²⁹ Mufongoni goni, ngbingo yi nino ifunu mina ndeke mino makpumuka mi nimo kaigyonoso, wiboni ambe doku ko Mika-mumbanzu a kuwa buwobi, a ka mupumi. ³⁰ A lingunu, nakamubikya ambe, batu ba livananza li nili bakolumwogigu basi ni makpumuka mi nimo masi kanigyonosigu. ³¹ Lisye na litombu olimikatu ndeke, luki limoti likpumuka kami kolimikigu ndeke lu.»

*Kunzi yikaka aka no akaibo ngbinga wa mulibo
(Matayo 24:36-44)*

³² «Mumbanzu gutugu bemoti aka kibigu lisye ikani ngbingo yi nino makpumuka mi nimo igyonosa ndeke mino, iki bamalaika ba kugu wa lisye ikani Miki. Luki limoti, Baba mukaka aka no akaiba. ³³ Wiminyonito! Wikogoni bubisi, kye makibigu be ika ndeke ko ngbinga tino. ³⁴ Ika ndeke mufongoni abe aluku bemoti nino atukyilya ndi ligundu. Asa ndi ndabu kaki, usilya bagya-ligubo kobuulyogo. Apa ndi mutu yikaka-yikaka pisi ya ligubo, akpamyanda ndi zamu be iki wakitulya kobuulyaga mupumi. ³⁵ Yeki a beyo, wikoni neki bubisi, kye makibigu ngbinga tino no mombukwana ndabu igoku ndeke mino: yagogo ika ndeke na bugogo ikani ka gundu, yagogo ka koku wa mambwa ikani na

bwasobi. ³⁶ Kigoku bigbututu, kokwononigu be amutakanyi ka batoto bingbwungono. ³⁷ Nilina nakamubikya li, nakaubikya bambanzu basi: «Wikogoni bubisi!»»

14

Bangama bakagyilya Yeso dikidi

(Matayo 26:1-5; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

¹ A ndi ni otigolini masye maba kadwe ka yinga wa Pasika ninu balyaga ndi mino Mukati wokofulu. Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi kakisa pisi niyo bagwisiso mina Yeso bipela na kamwisiso. ² A beyo, ba ndi kabikya be: «Takagwinitogu ko ngbingo wa yinga, kye bambanzu bakovikimonogoni.»

Muko bemoti adukini Yeso na malazi ka mu

(Matayo 26:6-13; Yuani 12:1-8)

³ Yeso a kuwa ndi ka Betania, ka ndabu ka Simoni ninu a ndi kebu-kebu. Ngbingo yi ninu ba ndi mino kalyalya ka miza, muko bemoti ogulyoku ndi. Muko yi ninu a ndi na malazi mutumo bidde ko mukuu nimo bagya ndi ka litalu la alibati. Malazi nimo a ndi ma ligabu lapu kugbe. Ulandi ndi mukuu mi nimo, aduka ndi na imu Yeso ka mu. ⁴ Mambengi utula ndi bambanzu bemoti-bemoti nibo ba ndi wa, babikya ndi luga kabu be: «Ko bulya iki yo akaputa mino malazi bene? ⁵ Bakwanana gutugu bi kagaba ka bambuma kakitaga miya yisaa, bugbananilyaga batu ba yangya buyi bi!» Banyakilya ndi muko yi ninu binyaka-nyaka. ⁶ Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Musoni. Ko bulya iki yo mo mino

kanyakilya? Egyilyi likpumuka lanza. ⁷ A beyo, mikaga ndeke na batu ba yangya masye masi. Makwanana kaugyilya bunza bongbinga basi nibo mopo mino. Luki limoti, imi, takikigu banu pa imoti na ibunu masye masi. ⁸ Muko yi nima, ogyi nilo okwononi bi kagya. Eduki na malazi ka nzayi, kefungusyogo ko bulya lisyenilo belumbo banu mino. ⁹ A lingunu, nakamubikya ambe, bapa bayasi ku babikyaga ndeke mino Mongoni Manza ka obili wasi, batamanaga ndeke nilo muko yi nima ogyi, banatumbulaga yi.»

Yuda awakitya kagaba Yeso

(Matayo 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹⁰ Kuwa wa, Yuda Isikalioti, bemoti luga ka batatumbwa tekebe na baba, inda ndi ka bokumu-kumu kye ugabilyi Yeso. ¹¹ Niyo bukana beyo, bogwa ndi magyagya, bawanyaga buyi. Yuda apanga kuwa kakisa pisi kaugabilya Yeso.

Yeso akalya Pasika na babibya kaki

(Matayo 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Yuani 13:21-30)

¹² Ka lisyenilo la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu, lisyenilo busasaga ndi mino bakondolo ba Pasika, babibya bamuusa ndi Yeso be: «Wakapa be tindi kaubungusilyogo malili ma Pasika yani?» ¹³ Yeso utika kuwa ndi babibya baba luga ka babibya kaki, ubikya be: «Windoni ka gudu, aluku bemoti nino ika na mbike yo libo yibinika amutiyatu. Mubyeni. ¹⁴ Pa niyo ogulyo mino, mumuusoniku mombukwana ndabu be: «Muwonisilo akauuso be: ndabu tino yo alya mino malili ma Pasika pa imoti

na babibya kaki?» ¹⁵ Amuwanya kuwa miso ma ndabu mudingi ka ndabu ya kugu, niyo ayibungusyaga binza, bingu. Matibungusilyaga kuwa pa ilyalya ku beyo.» ¹⁶ Babibya baba ndi, bosila ka gudu, batakanya masi beyo Yeso a ndi mino ni ubikyini, bamba kuwa ndi malili ma Pasika ku beyo.

¹⁷ Niyo bugogo ogwo, Yeso odoku na batutumbwa tekere na baba. ¹⁸ Ngbingo yi nino ba ndi mina kalyalya, Yeso abikya ndi be: «A lingun, nakamubikya ambe, mutu bemoti luga kunu, nino takalyalya na iyi pa imoti, akegaba.» ¹⁹ Batutumbwa balya ndi kumbu, bapunga kamuusogo yikaka-yikaka be: «Imi?» ²⁰ Yeso usikisya ndi be: «A bemoti luga kunu, nino ta na iyi kalyalya ka sani bemoti. ²¹ Mikamumbanzu akokwo mufongoni beyo ikpikaga ndi mino ko bulya kaki. Luki limoti, kumbu yidingi ka muti yi nino akagaba! Ika gutugu ndi binza ni kibukutigu!»

*Malili ka Mombukwono-dosu
(Matayo 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Bakolito 11:23-25)*

²² Ngbingo yi nino ba ndi mino kalyalya, Yeso ava mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi, obunanaga ndi, upaga babibya kaki, ubikya ndi be: «Voni, lyoni nzayi kami niyi.» ²³ Ava kuwa ndi kopo wa vinya. Kumbuso kabibisa Kunzi, upaga, ibu basi bamwa ndi. ²⁴ Yeso ubikya kuwa ndi be: «Bangu kami niyi, bangu yi niyo akotulyasa agame ko Kunzi. Bangu yi niyo

akodukonogo ko bulya ka batu fudingi. ²⁵ A lingunu, nakamubikya ambe, nakamwigu ndeke bata vinya wa muzabibu kadwe ka lisyε nilo namwo ndeke mino nino wambiya ka Bungama ko Kunzi.»

²⁶ Kwa wa, bimbila ndi limbū libibiso Kunzi.
* Kumbuso yi, bopupa ndi wa, baga ka Ngupa ya Mizeituni.

Yeso akabikya be Petele amanganyatu

(Matayo 26:31-35; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

²⁷ Kwa wa, Yeso ubikya ndi babifya kaki be: «Ibunu basi mesatu banu mukaka. A beyo, batangulaga ko Mobiso be:

«Namwo ndeke mububulyo ka bakondolo,
bakondolo bazanzukana bingwi.»

²⁸ Luki limoti, kumbuso imi kopupo ka mbuku, metokonyoku ndeke ka Galilaya.» ²⁹ Petele abikya ndi be: «Gutugu bengenī basi bakusa, imi, nakusigu gutugu ikii aka!» ³⁰ Yeso asikisya ndi be: «A lingunu, nakaubikya ambe, no biti ya lisyε li nili, kambwa koku kaalika nganga yiba, wika ni wemongonyini nganga yisaa.»

³¹ Luki limoti, Petele igilyaga ndi kabikya na liyu lapu be: «Gutugu kiko be tokwi pa imoti, nakumanganyigu ndeke!» Babifya bagogo basi babikya ndi begeyo.

14:24 14:24: Wanda ko Pupo 24:8; Yelemia 31:31-34. * **14:26** 14:26 Bayuda, ngbingo yi nino bamaga ndi mino kalya malili ma Pasika, bimbilaga ndi Mambu 113-118 na 136. **14:27** 14:27 Wanda ka Zakalia 13:7.

*Yeso akalumba ka Getesemani
(Matayo 26:36-46; Luka 22:39-46)*

³² Kwa wa, Yeso na babibya kaki bosila ndi ka pa niyo balikyaga ndi be Getesemani. Ku beyo, ubikya ndi be: «Wikonononi wanu, ngbingo yi nino no mina kaina kalumba.» ³³ Ava ndi Petele, Yakobo na Yuani baga na ibu. Yeso apunga ndi kalya kumbu, otumo na kubangaku bidu. ³⁴ Ubikya ndi be: «Nakalya kumbu kugbe buwobi kokwo. Wikoni wanu, mika fubisi aka!» ³⁵ Isisila ndi yikedu kambwa, ogwo mokpukpu, alumba be kakwanana, Kunzi ekidisyi byi ngbingo wa kigyogyiso yi nimu. ³⁶ Iyi aka ndi be: «Aba,† Babooo, kegu na likpamuka nilo ukitaga iwe. Ikidisyano baka kopo wa yigyogyiso yi nimu. Wakogyonito nilo imi nakapa, luki limoti, gya nilo aka lo iwe wakapa.»

³⁷ Kwa wa, Yeso igoku ndi wa usa ndi mino babibya basaa bi nibo, utakanya ka batoto. Amuusa ndi Petele be: «Simoni, wa ka toto? Wakokwononigu kaika mubisi gutugu ka saaimoti aka? ³⁸ Wikoni fubisi, manalumba, kye makogwonitogu ka kuboboku. Limbengi a na musasa kagya bunza, luki limoti, nzayi a na buro.»

³⁹ Yeso akida bata ndi, alumba mudongoni beyo alumba ndi nimo ka mambwa. ⁴⁰ Niyo igilya bata kaina ku babibya bi nibo ba ndi mino, utakanya bata bulalaga aka kye toto a ndi ni ubefulini. Bakegu bata ndi kaiba be

---

† 14:36 14:36 Aba: Ka Lilamee, lino li nilo owonisilaga abaki mutu yi nino akanzina bikpe ikani nino bakanzina ko bulya kaki.

ɓabikya Yeso ɓu. ⁴¹ Yeso ɓsa ndi ɓata ka nganga ya yisaa. Niyo igoku, ɓbikya ndi ɓe: «Amɓe, ma mbeyi asi ka ɓatoto aka na kaimumbiso? Ama kɓwa ɓɓɓwa! Ngbingo itulyonini! Biko kasuta Mika-mumbanzu ka maɓoku ka ɓatu ɓanye. ⁴² Zuzukoni, togoni! Winoni, mutɓ yi ninɔ akɛgaba, osiliniku!»

Ligwigwi ka Yeso

(*Matayo 26:47-56; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12*)

⁴³ Ngbingo yi ninɔ Yeso a mbeyi ndi mino kanzina aka, ɓemoti luga ka ɓatutumbwa kaki tekeɓe na ɓaba ninɔ ina ndi ɓe Yuda op-uponoku. A ndi pa imoti na ambaza mudingi ka ɓambanzu. ɓatu ɓi niɓɔ ɓa ndi na ɓadɔkpa na ɓengbingili. Bokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mutuu na ɓamboku-mboku ka Bayuda ɓɔ ɓutikoku ndi. ⁴⁴ Yuda ninɔ a ndi ni agobini, a ndi ni ubikyini kambwa aka ɓeyɔ agyo mino. ɓbikya ndi ɓe: «Aluku ninɔ napututo, iba iyi ninɔ. Mugwini, maga na iyi ni manabuulyo ɓinza.» ⁴⁵ Niyo ɓosiloku ndi, Yuda akpuɔoku ndi Yeso ɓigala-gala, amaka ɓe: «Muwonisilo!» Apututa kɓwa. ⁴⁶ Kɓwa wa, ɓatu ɓi niɓɔ ɓisisiloku ndi wa Yeso a ndi mino, ɓagwi. ⁴⁷ Luki limoti, ɓemoti ka niɓɔ ɓa ndi wa anyɔ ndi ɔkpa kaki, ayipo mɔgya-ligubo ko kumu-kumu, ako kutiliko. ⁴⁸ Kɓwa wa, Yeso ɓbikya ndi ɓe: «Moduku kegwi na ɓadɔkpa na ɓengbingili aɓe nakika mutɓ wo kubaku? ⁴⁹ Nikaga ndi masye masi luga kunu kapá mutuu ka Ndabu ko Kunzi, makegwigu

ndi. Luki limoti, masi nimana akaigyonoso kye Mobiso Motu itulyani.»

⁵⁰ Babibya basi basa kuwa ndi Yeso, bogwa mbangu. ⁵¹ Mwanza bemoti nino a ndi na ikwembe ya kikandila, a ndi kabibya Yeso. Bakingila ndi kagwi, ⁵² luki limoti, ukaga, asa ndi ikwembe, apikita ndumbu.

Banaga kasombiso Yeso

(Matayo 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

⁵³ Baga kuwa ndi na Yeso ko kumu-kumu. Ku beyo, bokumu-kumu basi, bamboku-mboku na bowonisilo ba mutuu bamumukana ndi. ⁵⁴ Petele a ndi kabyibya Yeso mina byi kadwe ka pa yangba ya ndabu ko kumu-kumu. Ika ndi pa imoti na bazamu, apunga kauta buku.

⁵⁵ Bokumu-kumu na bangama bagogo basi ba Basa-Yidingi ba ndi kaukisa bademu ba bongu, kye binisoni no pisi kamwisisa Yeso. Luki limoti, bakinagu ndi. ⁵⁶ A beyo, batu bakpu ba ndi kabukulyaga Yeso bongu. Luki limoti, munzina kabu a ndi asi dididi aka. ⁵⁷ Bemoti-bemoti bamagaga ndi kabukulyaga bongu, banabikya be: ⁵⁸ «Ibusu, tamukanatu ndi mutu yi nima ni anabikya be: <Napanzatu banu Ndabu ko Kunzi yi niyi ipika ndi na bambanzu yi. Kumbusa wa masye masaa, nopika banu niyo kipikigu na bambanzu.» ⁵⁹ Gutugu beyo, munzina kabu a ndi asi dididi aka. ⁶⁰ Kuwa wa, kumu-kumu amaga ndi luga ka bambanzu, amuusa Yeso be: «Ambe, wakegu kosikisyo? Wakabikya bu ka bangbanga nibana bambanzu bakaupilyaga

ba?» ⁶¹ Yeso adaka ndi biwo ni kosikisyigu likpamaka gutugu limoti aka. Kumu-kumu amuusa ndi bata be: «Iwe ni Kilisito, Miko Kunzi ninu tabibisogo?» ⁶² Yeso osikisya ndi be: «Iyo! Maminatu ndeke Mika-mumbanzu wakiko misa ka kumbanzikaniko ko Kunzi ninu wo Ngu. Maminatu ndeke goni ni anodoku ka beku ba baya kugu wa lisyu.» ⁶³ Kuwa wa, kumu-kumu inuaga ndi botu, abikya be: «Takegu bata na nzoyi ya bademu.» ⁶⁴ Mukonini na motili kunu aka beyo atumbwi mino Kunzi. Makabikya bu?» Ibu basi bako ndi be okwononi bamwi. ⁶⁵ Bemoti-bemoti kabu babakyaga ndi Yeso na botikito ko miso. Bakandila ndi miso, bapanga kayipaga makofi, banamuusa be: «Wani nu uipi? Tibikya pisi ka bugyalandu!» Bazamu ba Ndabu ko Kunzi bagwi ndi, babitaga.

Petele amongonyini Yeso

(Matayo 26:69-75; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Ngbingo yi ninu Petele a mbeyi ndi mino ka pa yangba aka wa, mugya-ligubo bemoti muko yi ko kumu-kumu odoku ndi. ⁶⁷ Niyo amina ni anuta buku, anda bizumuuu, abikya be: «Iwe, mikagatu ndi goni pa imoti na Yeso, mutu wa Nazaleti.» ⁶⁸ Luki limoti, anganya ndi, anabikya be: «Imi, nakegu kaiba nilo wakabikya lo. Nakegu gutugu kotombisyo yi» Kumbuso yi, opupa ndi misa ya mupumi ma pa yangba. [Kuwa wa, koku alika ndi.]

⁶⁹ Niyo mugya-ligubo muko yi ninu amina ndi bata ku, igilya kaubikya batu nibo ba ndi wa be: «Aluku yi nimu a bemoti kabu!» ⁷⁰ Luki

limoti, Petele anganya bata ndi asi bidaka-daka. Kumbusa yikedε, batu nibo ba ndi wa babikya bata be: «A beyo, wa goni bemoti kabu, kye iwe wa Mugalilaya goni.» ⁷¹ Kuwa wa, Petele ako ndi silika be: «Kunzi egyogyisi kika ni nakabikya bongu! Nakamibigu aluku yi nimuna makabikya mu!» ⁷² Ko ngbingo yi nino aka no, koku alika ndi ka nganga ya yiba. Petele atamana munzina nimo Yeso abikya ndi be: «Kambwa koku kaalika nganga yiba, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» Kuwa wa, apunga ndi mugamu.

15

*Ba kuwa na Yeso kambwa ka Pilatu
(Matayo 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yuani
18:28-38)*

¹ Na busubi bibo, bokumu-kumu pa imoti na bamboku-mboku, bowonisilo ba mutuu na bamboku basi nibo ba Basa-Yidingi bolikilya ndi dikidi kakisa kamwisisa Yeso. Niyu bakondisiso, baga na iyi, basa ndi ka maboku ka ngama Pilatu nino andaga ndi iwili ya Luma. ² Pilatu amuusa ndi be: «Iwe ni ngama ka Bayuda?»

Yeso asikisya ndi be: «Iwe mombukwana-daku no wobiky beyo.» ³ Bokumu-kumu basungulya ndi ka bopisi dididi. ⁴ Pilatu amuusa ndi bata be: «Wakegu gutugu kosikisya likpumuka limoti aka? Wakegu kaukana beyo bo mino kausungulya bene?» ⁵ Luki limoti, Yeso kosikisya ndi likpumuka. Likpumuka ambanga ndi Pilatu.

*Bokpomyini be bamwi Yeso
(Matayo 27:15-26; Luka 23:15-25; Yuani 18:39-19:16)*

⁶ Ka yinga wa Pasika wasi, Pilatu akulaga ndi mutu wa boloko bemoti. Ikaga ndi mutu yi nino ambaza ka bambanzu atwaga ndi. ⁷ Ku ka boloko ku, a ndi na aluku bemoti nino ina ndi be Balaba pa imoti na baluku bi nibo bugwi ndi, kye bamwo ndi aluku bemoti bene ngingo yi nino bambanzu bavikimanaga ndi mino. ⁸ Ambaza ka bambanzu inda ndi ku ka Pilatu. Apanga kuwa ndi kakunga be ugyilyi mudongoni beyo ugyilyaga ndi mino ka bundeli. ⁹ Kuwa wa, Pilatu umuusa ndi be: «Makapa be namukulyi ngama ka Bayuda?» ¹⁰ A beyo, Pilatu a ndi kaiba be bokumu-kumu basuta ndi Yeso ko bulya imi aka. ¹¹ Luki limoti, bokumu-kumu ba ndi kapipya ambaza ka bambanzu kabikya Pilatu be ukulyi no ibu Balaba aka. ¹² Pilatu umuusa ndi bata be: «Ma neki kapa be nagyi iki na aluku yi nimu mamakaga be ngama ka Bayuda mu?» ¹³ Bapamikanaga ndi be: «Mubangilaga ka musalaba!» ¹⁴ Pilatu umuusa ndi bata be: «Bunye tino se mbeyi bo ogyi bi?» Luki limoti, bidukulaga ndi bata kapamikanaga pulu be: «Mubangilaga ka musalaba!» ¹⁵ Kaungongoliso mabengi, Pilatu ukulya ndi Balaba. Atinisisa kuwa ndi Yeso pimbo, upa be babangilagi ka musalaba.

*Basuda bakatiba Yeso
(Matayo 27:27-31; Yuani 19:2-3)*

¹⁶ Basuda baga kuwa ndi na Yeso ka pa yangba ka imbaa ka ngama wa iwili. Ku

beyo, bumaka ndi basuda basi. ¹⁷ Bamokisya ndi kanzu wangbu, baluka ndi muligi nimo a ndi no mowo biwilili, bamokisya ka mu abe sikpakpasu ka bangama. ¹⁸ Kumbuso yi, bamuusaga ndi be: «Ngama ka Bayuda, tumuusito ba!» ¹⁹ Bakilyaga ndi na ligugu ka mu bingwengwengwe, banabakya na botikito. Bobunaga ndi moli kambwa kaki, banodidiko kadwe ku kwa ku ka litombu. ²⁰ Niyu bama katiba beyo, banyo ndi kanzu yi nino, bamokisya bata botu kaki.

Babongilogini Yeso ka musalaba

(Matayo 27:32-44; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

Kuwa wa, binda ndi na iyi kunzi kabangilaga ka musalaba.

²¹ Niyu ba ndi kopupoku ku, bamina ndi aluku bemoti nino ina ndi be Simoni, a ndi mutu wa Kulene. Iyi Simoni a ndi abaki Alesandulia ibu na Lufu. Obyeku ndi wa ni anigoku ko tiko. Basuda babinikisa ndi na mapupu musalaba ka Yeso. ²² Baga ndi na Yeso ka pa niyu balikyaga be Golgota, isi yi ni: «Pa ya Ikpukpukuso.» ²³ Bapa ndi vinya wa muzabibu mumatanaga no luki lozyo, luki limoti, akyu kamwo. ²⁴ Kuwa wa, basuda babangilaga ndi ka musalaba. Batwa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki kakisa be mutu yikaka-yikaka ava iki. ²⁵ A ndi saatu ya busobi ngbingo yi nino babangilaga ndi mino ka musalaba. ²⁶ Bokpika ndi kugu wo mikya libau mobiso nimo a ndi katambulaga

---

15:21 15:21 Wanda ka Baluma 16:13.   **15:24** 15:24 Wanda ka Mambu 22:19.

isi ya kukwakũ kaki ƒe: «Ngama ka Bayuda.»
²⁷ Bũbangilaga ndi gɔni ƒatũ ƒo kubakũ ƒaba
 ka kpɔlo ka Yeso. Bemoti ka kũmbanzikaniko,
 wagɔgɔ ka kulekuke. ²⁸ [Nĩlo otulyoso Mobiso
 Motu nĩmo ikpikaga ndi ƒe: «Bamatana ndi na
 ƒagya-manye.»]

²⁹ Bambanzũ nĩbo ƒa ndi kakitaga wa,
 ƒa ndi katũmbwa Yeso, ƒanagbitya ƒamũ,
 ƒanabikya ƒe: «ƐƐ, wa ndi kapa kapanza
 Ndabũ ko Kunzi, wopiko yagɔgɔ ka masye
 masaa, ³⁰ wihukuso neki iwɛ mombukwana-
 daki yi, syoku ka mũsalaba!» ³¹ Bokumu-
 kumu na bowonisilo ƒa mũtũ ƒa ndi gɔni luga
 kabũ katiba ƒegɛyɔ, ƒanabikyana ƒe: «Uhukusa
 ndi ƒatũ ƒagɔgɔ. Kakwananigũ kaihukuso iyi
 mombukwana-daki yi bikpe! ³² Kilisito, ngama
 wa Izaleli, osyikunɔ mbiya wanũ ka mũsalaba,
 takina ƒeyɔ, tabinikyana kũwa!» Gũtũgũ ƒatũ
 nĩbo ƒubangilaga ndi na iƒũ, ƒa ndi katũmbwa
 ƒegɛyɔ.

Kukwakũ ka Yeso

(Matayo 27:45-56; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-

30)

³³ A ndi saa sita, biti ohuma ndi ɔbili wasi ka
 ƒasaa ƒayisaa. ³⁴ Na saa tisa, Yeso apamikana
 ndi ƒe: «Eloi, Eloi, lama sabakatani?» Isi yi ƒe:
 «Hiii Kunzi kami! Hiii Kunzi kami! Ko bulya iki
 yɔ wesi mino?»

³⁵ Niyɔ ƒatũ ƒemoti-ƒemoti luga ka nĩbo ƒa
 ndi wa ƒamũkana mino ƒeyɔ, ƒabikya ndi ƒe:

15:28 15:28 Wanda ka Isaya 53:12. **15:34** 15:34 Wanda ka
 Mambũ 22:2.

15:34 15:34 Wanda ka

Mambũ 22:2.

«Hukononi, akamaka Hliya.» ³⁶ Bemoti kabu inda ndi mbangu, oluboku luki limoti lafabu-fabu ko vinya nino wonzuwo-nzuwo. Kumbuso yi, amakyana ndi ka ligugu, ananilya Yeso be omwi, anabikya be: «Bundoni! Tini ikani Hliya odokuto kasisa ka musalaba!» ³⁷ Luki limoti, Yeso apamikana ndi bata, osiso kuwa limbengi.

³⁸ Kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagabanana pa yotu na pa yotu kuge ku ka Ndabu ko Kunzi ku, anwika ndi luga katukya kugu kadwe kusili. ³⁹ Niyo ngama ka basuda ka Baluma nino a ndi wakamaga kambwa ka Yeso wa, ina mina beyo osisa ndi mino limbengi, iyi aka ndi be: «Ka lingunu, mutu yi nimu a ndi asi Miko Kunzi aka!»

⁴⁰ Boko bagogo ba ndi ku go ku, banina byi likrumuka nilo. Luga kabu, a ndi ni Malia mutu wa Magadala, Malia amaki Yakobo nino miki yi na mamaki beyo ka Yose, se kuwa Salume.

⁴¹ Boko bi niba ba ndi kabibya Yeso, banasingyo ka mogubo ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino ka Galilaya. Atu ndi goni na boko bagogo budingi nibo ba ndi kabibya kadwe ku kwa ku ka Yelusalema.

Balumbini Yeso

(*Matayo 27:57-61; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42*)

⁴² A kuwa ndi bagogo. Lisyé li nilo, a ndi lisyé nilo bibungusyaga ndi mino ka yinga. Ikaga ndi lisyé nilo a kambwa wa Lisyé la kimumbiso.

⁴³ Yezefu, mutu wa gudfu wa Alimatia, a ndi mutu wa ibiba ka Basa-Yidingi, osiloku ndi. Ikaga ndi kabundaga Bungama ko Kunzi. Aga kuwa ndi ni kegú na kubangaku ka ngama mudingi

ḃeyo ka Pilatu kakunga manda ka Yeso. ⁴⁴ Luki limoti, Pilatu ombombaya ndi kaukana ḃe Yeso okwini bi. Amaka kḃwa ndi ngama ka ḃasuda ka Baluma, amuusa ḃe: «Okwini bi ndeli?» ⁴⁵ Niyo ukana mutumbulagi ka ngama ka ḃasuda yi nino, Pilatu akpamy kḃwa ndi Yezefu kava manda ka Yeso. ⁴⁶ Yezefu oluwa ndi kutuko kwanza, asisa ndi ka musalaba, otikyaga na kutuko kwi nikwo, amongosa ka mbuku niyo bakpo ndi ka litalu. Kumbuso yi, adula ndi mupumi mi na litalu lidingi bingbufu. ⁴⁷ Malia Magadala na Malia nino amaki Yose ba ndi wa kaina pa niyo ba ndi mino kalumba Yeso.

16

Yeso opupini ka mbuku

(Matayo 28:1-8; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

¹ Kumbusa wa Lisye la kimumbiso, Malia Magadala, Malia nino amaki Yakobo na Salume boluwa ndi malazi kotutwogoku na imu manda ka Yeso. ² Ka lisye la Mungu na busobi bibo, ngbingo yi nino mangbamu ma moni opupogoku mino, бага ndi ka mbuku. ³ Ba ndi kauusana ḃe: «Wani se kḃwa no atitindikilya litalu nilo botikiyi bi nolu mupumi ma mbuku?» ⁴ Luki limoti, niyo bikwe, bina ndi litalu nilo lidingi lo kani botini ka kpolo. ⁵ Kḃwa wa, bogulya ndi ka mbuku, bamina mḃwanza bemoti wakimokisya kanzu wotu, ikini miso ya kambanzikaniko. Kubangaku utuma ndi bamama bi nibo bidfe. ⁶ Luki limoti, ubikya ndi ḃe: «Makobongonitogu. Makakisa Yeso nino mutu wa Nazaleti, nino

babongilogi bi ka musalaba. Opupini bi ka mbuku, kegɔ bata wanɔ. Winoni pa niyɔ babisi bi mino. ⁷ Mbiya wanɔ, hubikyoniku babibya kaki, gutugɔ Petele aka be: <Ogoni iyi kambwa, matokonyokɔ ka Galilaya. Maminoku banɔ kɔ beyɔ, mudɔngɔni beyɔ amubikya ndi mino.>» ⁸ Bopupa kɔwa ndi, baga mbangu byi na mbuku, kye nzuyi a ndi kautwa bikyakyakya, banombomboyo. Bakatumbulyagaga ndi mumbanzu gutugɔ bemoti aka likpɔmuka li nilɔ, kye ba ndi na kubangaku.

*Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Matayo 28:9-10; Yuani 20:11-18)*

[⁹ Kumbuso Yeso kopupo ka mbuku ko mbolugo, ka lisyɛ la Mungu, apuponilya mbeyi ndi Malia Magadala ninɔ anyɔ ndi mambengi ma bunye madɔya na ika. ¹⁰ Aga ndi kaupaga batu nibɔ bikaga ndi pa imoti na Yeso mongoni mi nimɔ. Batu bi nibɔ ba mbeyi ndi asi ka idumasu aka, banagamana. ¹¹ Luki limoti, niyɔ bukana beyɔ Malia ubikya mino be Yeso a mubisi, aminito, kani bakabinikyonigɔ.

*Yeso upuponilyini babibya baba
(Luka 24:13-35)*

¹² Kumbuso yi, Yeso upuponilya ndi babibya baba luga kabɔ ni igomosyonini. Babibya bi nibɔ ba ndi kaɔnda ka mugi mumoti bene. ¹³ Bigoku ndi kaupaga babibya bagɔɔ mongoni mi nimɔ. Luki limoti, bakubinikyanaga ndi ibu begɛyɔ.

*Yeso upuponilyini babibya tekεβε na bemoti
(Matayo 28:16-20; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)*

¹⁴ Yeso upuponilya ndi babibya tekεβε na bemoti wa ba ndi mino kalyalya. Uyoyisa ndi kye bakegu ndi na baya na kye ba ndi na botumo ka mambengi, kye bakegu ndi kabinikyana batu nibo bamina ndi kani opupini ka mbuku. ¹⁵ Kumbuso yi, ubikya ndi be: «Windoni ka obili wasi, mubikyogoku batu basi Mongoni Manza. ¹⁶ Nino abinikyana ndeke Mongoni Manza mi nimo na babotiso, inisanatu ndeke na muhukuso. Luki limoti, nino kabinikyangu ndeke Mongoni Manza mi nimo, Kunzi amakya ndeke ka mungimbo. ¹⁷ Bumibaga ndeke basi nibo babinikyana ka yigya yimbanga-mbanga yi niyi: ko lino kami, bokpumyaga ndeke mambengi ma bunye, banzinaga ndeke masasu mambiya, ¹⁸ bugwiga ndeke banzuka na maboku ikani komwo sumu, kani luki kugyigu. Bubisilyaga ndeke batu ba bokolobu maboku, batu bi nibo bahuka.»

*Yeso igini ka Baba
(Luka 24:50-53; Ligubo 1:9-11)*

¹⁹ Niyo Mombukwono-dosu Yeso ubikya beyo, Kunzi adokisa ndi kugu wa lisyε, ikoku ka kumbanzikaniko kaki. ²⁰ Babibya бага kuwa ndi kabikyaga Mongoni Manza ka bapa bayasi. Mombukwono-dosu a ndi pa imoti na ibu ka mogubo mi nimo masi. Lingunu la Mongoni Manza nimo bapaga ndi, a ndi kainisono pisi

ka mokingyosi mumbanga-mbanga nimo ba ndi
kagya.]

AGUMÉ WAMBIYA

Lika: AGUMÉ WAMBIYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6